МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Я. В. Удодова

ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 3 від 30.09.2025

Запоріжжя
2025

УДК 657.6(076.5)
У313

Удодова Я. В. Експертиза документів обліку та звітності : методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. 71 с.

У виданні подано зміст практичних занять і самостійної роботи з курсу «Експертиза документів обліку та звітності», у ході яких передбачено ознайомлення студентів з особливостями і принципами організації та порядком проведення експертного дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Ключові питання курсу, які підлягають опрацюванню: економічний контроль у правоохоронній діяльності України; сутність та завдання судово-бухгалтерської експертизи; предмет судово-бухгалтерської експертизи та порядок її організації; механізм призначення та методика проведення судово-бухгалтерської експертизи; права, обов'язки та відповідальність судового експерта; практична реалізація дослідної стадії судово-бухгалтерської експертизи; методичні прийоми узагальнення та реалізація результатів судово-бухгалтерської експертизи на завершальній стадії; виявлення та усунення обставин, які призводять до вчинення правопорушень у провадженні судово-бухгалтерської експертизи.

До кожної теми наведено методичні рекомендації, питання для самоконтролю, тести, ситуаційні задачі з прикладами їх розв'язання. Для засвоєння програмного матеріалу та виконання передбачених завдань запропоновано рекомендовану літературу.

Для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Облік і оподаткування», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит».

Рецензент

В. Г. Гончарова, кандидат наук з держ. упр., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування

Відповідальний за випуск

Н.М. Проскуріна, д-р економ. наук, проф., завідувач кафедри обліку та оподаткування

ЗМІСТ

ВСТУП…….. 5
ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТРОЛЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ…….. 8
Питання для самоконтролю……10
Практичні завдання……10
Самостійна робота……11
Тема 2. СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКА ЕКСПЕРТИЗА, ЇЇ ВИДИ ТА ЗАВДАННЯ…….. 14
Питання для самоконтролю……16
Практичні завдання……17
Самостійна робота……18
ТЕМА 3. ПРЕДМЕТ І МЕТОД СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ…… 21
Питання для самоконтролю……..… 23
Практичні завдання……..... 23
Самостійна робота……..…... 25
ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ 28
Питання для самоконтролю……..…… 30
Практичні завдання……..... 30
Самостійна робота……..…... 31
ТЕМА 5. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТАДІЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ……. 35
Питання для самоконтролю……..…… 37
Практичні завдання……..……... 38
Самостійна робота……..……... 39
ТЕМА 6. ДОСЛІДНА СТАДІЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ…… 43
Питання для самоконтролю……..…… 44
Практичні завдання……..... 45
Самостійна робота……..……... 48
ТЕМА 7. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ ОСНОВНИХ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ……. 50
Питання для самоконтролю……...… 53
Практичні завдання……..……... 53
Самостійна робота……..……... 55
ТЕМА 8. ЗАВЕРШАЛЬНА СТАДІЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ…… 58
Питання для самоконтролю……..…… 60
Практичні завдання……..…... 60
Самостійна робота……... 63
ПИТАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗНАНЬ ІЗ

ДИСЦИПЛИНИ «ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ»……..…….. 67
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА…… 69
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА……...……. 70

ВСТУП

Документи обліку та звітності відображають реальну історію фінансово-господарської діяльності підприємства. Їх експертиза є важливим напрямком економічних досліджень. Вона дозволяє встановити факти, які неможливо виявити без спеціальних знань у сфері обліку та оподаткування.

Експертиза документів обліку та звітності являє собою процес дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку та звітності за допомогою спеціальних знань для встановлення їх достовірності, повноти та відповідності законодавству. Експертиза може проводитись для виявлення порушень, недостач, надлишків, підтвердження обґрунтованості фінансових операцій, вирішення спірних питань та ін.

Предметом експертизи є відображені в документах обліку та звітності господарські операції, відносно яких експерт дає висновок із поставлених питань. Експертизою документів обліку та звітності вирішуються завдання щодо визначення документальної обґрунтованості різного роду фінансових операцій та обліку. Проведення експертизи дозволяє визначити показники фінансового стану підприємства, відповідність ведення бухгалтерського обліку вимогам чинного законодавства; встановити наявність або відсутність ознак викривлення даних бухгалтерського обліку та звітності.

Курс «Експертиза документів обліку та звітності» є обов'язковим освітнім компонентом циклу професійної підготовки магістрів за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит».

Метою вивчення навчальної дисципліни «Експертиза документів обліку та звітності» є ознайомлення з організацією та методикою проведення експертного дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, з правовими й організаційними питаннями провадження справ у системі правоохоронних органів, набуття готовності застосовувати набуті навички судово-бухгалтерської експертизи в майбутній професійній діяльності фахівця у сфері обліку і оподаткування.

Вивчення навчальної дисципліни «Експертиза документів обліку та звітності» допоможе студентам застосовувати на практиці теоретичні знання з експертизи документів обліку та звітності.

Основні завдання курсу «Експертиза документів обліку та звітності» спрямовані на:

- усвідомлення основних завдань експертизи документів обліку та звітності суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності та організаційно-правової форми;
- ознайомлення із сучасною класифікацією документів, особливостями організації діловодства в системі обліку, документообігу, архівації документів, різноманіттям організаційно-правових засад судово-експертної діяльності;
- розгляд напрямків досліджень документів обліку та звітності суб'єктів господарювання, визначення об'єктів експертизи;

– вивчення принципів, методів і процедур, які використовуються пр67и організації, проведенні й узагальненні результатів судово-бухгалтерськ069ї експертизи; 70

– засвоєння основ застосування елементів судово-бухгалтерської експертизи безпосередньо при її здійсненні.

У результаті вивчення курсу «Експертиза документів обліку та звітності» здобувачі освіти *набудуть таких компетентностей:*

– Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері обліку, аудиту та оподаткування.

– Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

– Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

– Здатність організовувати обліковий процес і регламентувати діяльність його виконавців у відповідності з вимогами законодавства та менеджменту підприємства.

– Здатність виконувати адміністративно-управлінські функції у сфері діяльності суб'єктів господарювання, органів державного сектору.

– Здатність проводити зовнішній та внутрішній контроль діяльності підприємства та дотримання ним законодавства з бухгалтерського обліку і оподаткування.

У результаті вивчення курсу «Експертиза документів обліку та звітності» здобувачі освіти *досягнуть таких програмних результатів:*

– Організовувати, розвивати, моделювати системи обліку і координувати діяльність облікового персоналу з урахуванням потреб суб'єктів господарювання.

– Визначати інформаційні потреби користувачів облікової інформації в управлінні підприємством, надавати консультації управлінському персоналу суб'єкта господарювання щодо облікової інформації.

– Розробляти внутрішньофірмові стандарти і форми управлінської та іншої звітності суб'єктів господарювання.

– Розробляти та оцінювати ефективність системи контролю суб'єктів господарювання.

– Дотримуватися норм професійної та академічної етики, підтримувати врівноважені стосунки з членами колективу (команди), споживачами, контрагентами, контактними аудиторіями.

– Демонструвати вміння формувати оптимальну облікову політику щодо окремих об'єктів на основі критичного аналізу чинної нормативно-правової бази та з урахуванням особливостей діяльності суб'єктів господарювання.

У виданні подано тематику та зміст практичних занять і самостійної роботи, які займають важливе місце в структурі курсу «Експертиза документів обліку та звітності», визначено обсяг і послідовність опрацювання студентом навчального матеріалу. В межах кожної теми передбачено засвоєння студентами окремих теоретичних положень дисципліни та набуття навичок їх практичного

застосування шляхом виконання запропонованих завдань. Видання розроблене з метою спрямування самостійної роботи здобувачів освіти та надання їм необхідної методичної допомоги в підготовці до практичних занять.

Опрацювання студентами-магістрами запропонованого навчального матеріалу сприятиме засвоєнню сутності та завдань судово-бухгалтерської експертизи; предмета судово-бухгалтерської експертизи та порядку її організації; механізму призначення та методики проведення судово-бухгалтерської експертизи; специфіки процесу судово-бухгалтерської експертизи; прав, обов'язків і відповідальності судового експерта; порядку реалізації дослідної стадії судово-бухгалтерської експертизи; методики дослідження судово-бухгалтерською експертизою основних фінансово-господарських операцій; методичних прийомів узагальнення та реалізації результатів судово-бухгалтерської експертизи на завершальній стадії.

🕮 ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТРОЛЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Мета вивчення теми: засвоєння сутності економічних правопорушень, ознайомлення з нормативно-правовими документами, які регулюють права та обов'язки правоохоронних органів України під час здійснення їхніх функцій у сфері боротьби з господарськими злочинами; розгляд завдань, повноважень, прав і обов'язків податкових служб та інспекцій; усвідомлення особливостей призначення та проведення ревізії у зв'язку з кримінальною справою і тією ревізією, яка призначається вищою організацією; визначення різниці маж судово-бухгалтерською експертизою та ревізією, яка проводиться з ініціативи органів дізнання та попереднього слідства.

План

1. Поняття економічного контролю: сутність, об'єктивність та основні принципи.
2. Роль правоохоронних органів під час здійснення економічного контролю.
3. Особливості проведення ревізії на вимогу правоохоронних органів.
4. Відмінні риси судово-бухгалтерської експертизи від ревізії та аудиту.

Ключові терміни та поняття: *економічний контроль, контроль як функція управління, господарські злочини, судово-бухгалтерська експертиза, ревізія, аудит.*

Методичні рекомендації

У ході опрацювання ***першого питання*** необхідно засвоїти сутність економічного контролю та його основні принципи.

Передусім зауважте, що контроль за суспільними коштами є обов'язковим елементом управління, а таке управління пов'язане з відповідальністю перед суспільством. Контроль проявляється як функція системи управління суспільними процесами. Контроль як функція управління є системою спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта для встановлення його відхилення від заданих параметрів або відповідності ним.

Розгляньте суть і мету контролю. Суть контролю полягає в тому, що суб'єкт управління здійснює облік і перевірку того, наскільки об'єкт управління виконує його настанови. Основною метою контролю є блокування відхилень діяльності суб'єкта управління від заданої програми, а в разі виявлення відхилень – приведення керованої системи у певний стан за допомогою всіх важелів, які можуть бути задіяні у відповідній системі управління.

Роль економічного контролю в демократичному суспільстві в умовах ринкової економіки полягає в регулюванні процесу розширеного відтворення суспільно необхідного продукту відповідно до конституційних норм. Його головне завдання – забезпечення законності виконання операцій, збереження коштів, майна та цінностей. Його мета – запобігання протиправним, незаконним і неправильно оформленим документами операціям, які надалі можуть призвести

або призводять до викривлення даних наступної підсумкової інформації, що впливає на фінансову та господарську діяльність підприємства.

Контроль має загальноприйняті види і форми. Детально ознайомтесь із ними.

Увагу акцентуйте на класифікації принципів контролю. Візьміть до уваги той факт, що важливим моментом під час реалізації результатів контролю є коректне застосування принципів конфіденційності та гласності.

Опрацьовуючи ***друге питання***, з'ясуйте роль правоохоронних органів під час здійснення економічного контролю. Економічні правопорушення слід розглядати як протиправну діяльність, що охоплює різні сторони зловживання державною й економічною владою, зазіхає на порядок управління фінансово-господарською діяльністю, завдає істотної шкоди економічній безпеці країни, заподіює матеріальний і моральний збитки інтересам держави, більшості підприємницьких структур і громадян, має, як правило, інтелектуальний характер, відбувається під прикриттям законної економічної діяльності та з використанням службового становища як фізичними, так і юридичними особами з метою незаконного одержання доходів.

Зауважте, що виявлення і розкриття правопорушень потребує не тільки юридичних знань, знань у сфері криміналістики, а і спеціального досвіду в різних сферах економіки (оподаткуванні, ціноутворенні, фінансуванні, кредитуванні, бухгалтерському обліку, контрольно-ревізійній діяльності та державно-фінансовому контролі).

Ознайомтесь з органами, які входять у структуру правоохоронної діяльності України, та визначте здійснювані ними функції. З'ясуйте роль правоохоронних органів під час здійснення економічного контролю.

У ***третьому питанні*** розгляньте особливості проведення ревізії на вимогу правоохоронних органів. При цьому потрібно розрізняти ревізію, що призначається у зв'язку з кримінальною справою, і ревізію, яка призначається вищою організацією відносно конкретного підприємства, фірми, установи, організації. Детально проаналізуйте відмінності між цими типами ревізії.

Зауважте, що рішення слідчого про призначення ревізії згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України має бути оформлене відповідною постановою.

Далі ознайомтесь із підставами для вимог слідчого призначити ревізію.

Підсумковим документом, що завершує проведену ревізію, є акт, що долучається до кримінальної справи. У ньому мають бути повно й об'єктивно відбиті результати проведеної ревізії. З'ясуйте, яким вимогам має відповідати акт. Акти ревізії належать до доказів, за допомогою яких слідчий або суд установлюють фактичний стан речей у сукупності з іншими доказами у справі.

За результатами оцінки матеріалів ревізії слідчий або дізнавач можуть зробити висновок про необхідність проведення додаткової або повторної ревізії. Причому для з'ясування окремих питань, що виникнуть під час аналізу й оцінювання матеріалів ревізії, слідчий або дізнавач можуть залучати не лише ревізора, а й іншого фахівця, який запрошується як консультант. Якщо ж питання за матеріалами справи не можуть бути вирішені згаданими способами, а

потребують офіційного висновку неупередженого і кваліфікованого фахівця у сфері бухгалтерського обліку й аналізу господарської діяльності, призначається судово-бухгалтерська експертиза.

Разом із тим між контрольною перевіркою, аудитом, ревізією та судово-бухгалтерською експертизою існують суттєві відмінності, які зумовлені їхньою юридичною природою та завданнями, що вони мають розв'язувати. Саме це і має стати предметом вивчення під час опрацювання ***четвертого питання.***

Зауважте, що різниця у процесуальному становищі ревізора й експерта-бухгалтера полягає в тому, що ревізор не є самостійним учасником кримінального процесу. Також існують відмінності в значенні акта документальної ревізії та висновку експерта-бухгалтера в кримінальній, цивільній і господарській справах. Зазначені відмінності настільки суттєві, що виконання функцій ревізора експертом неприпустимо і є перепоною для призначення його експертом-бухгалтером із даної справи.

Чітко усвідомте, що різниця між судово-бухгалтерською експертизою і ревізією визначається за: суб'єктом, об'єктом, змістом предмета, методами.

Найсуттєвіша відмінність судово-бухгалтерської експертизи від аудиту полягає в тому, що параметри її дослідження обмежені колом питань, поставлених перед нею правоохоронними органами, а також цільовим використанням висновків експертизи в системі доказів правовідносин.

Незважаючи на те що і аудит, і судово-бухгалтерська експертиза, і ревізія є формами контролю, вони істотно різняться за багатьма основними характеристиками. Розгляньте їх детально.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність економічного контролю.
2. Перелічіть основні принципи економічного контролю.
3. Окресліть основне завдання та мету економічного контролю.
4. Обґрунтуйте роль правоохоронних органів під час здійснення економічного контролю.
5. У чому полягають особливості проведення ревізії на вимогу правоохоронних органів?
6. Поясніть відмінність судово-бухгалтерської експертизи від ревізії та аудиту.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Під час планової перевірки фінансово-господарської діяльності районного відділу Національної поліції ревізор виявив придбання оргтехніки на суму 250 тис. грн. без проведення процедури тендеру; виплату премій у розмірі 20 тис. грн начальнику відділу без відповідного наказу чи обґрунтування та

оплату послуг охоронної фірми (за охорону вже охоронюваної державної будівлі) – 80 тис. грн.

Завдання:

1. Проаналізуйте порушення з точки зору економічного контролю.
2. Визначте, які документи необхідно запросити для підтвердження або спростування виявлених фактів.
3. Сформулюйте висновки щодо правомірності витрат.

Ситуаційна задача 2

Умова

Під час аудиту в одному з прикордонних загонів встановлено фіктивне списання пального на службові авто (на 120 тис. грн), хоча GPS-дані не підтверджують виїздів; закупівля речового забезпечення у підрядника, який перебуває під слідством, без конкурсної процедури.

Завдання:

1. Які ознаки свідчать про корупційний ризик?
2. Який порядок дій ревізора при виявленні таких фактів?
3. Які документи мають бути перевірені додатково?

Ситуаційна задача 3

Умова

За справою № 456/а-7 (обвинуваченим за якою є ПАТ «Гранібуд», генеральним директором якого є Нашур Н. О.) стосовно неправомірного віднесення до складу витрат транспортних послуг, наданих ТОВ «Автотранс», та заниження податку на прибуток призначено судово-бухгалтерську експертизу, яку здійснює кум Нашур Н. О.

Експерт виконав дослідження і надав висновок у визначені строки.

Висновок за формою і змістом відповідає усім вимогам законодавства.

Завдання:

Визначте, чи порушено в даному випадку принципи фінансового контролю? Якщо так, то які саме?

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

1. Економічний контроль та його основні цілі в системі правоохоронних органів України.
2. Форми економічного контролю в правоохоронній діяльності. Наведіть приклади.
3. Основні органи, які здійснюють контроль за використанням бюджетних коштів у силових структурах.
4. Нормативно-правові акти, які регулюється проведення економічного контролю у сфері МВС, СБУ, ДПСУ.

5. Різниця між внутрішнім та зовнішнім фінансовим контролем у контексті діяльності правоохоронних органів.

6. Роль Державної аудиторської служби України в забезпеченні законності в правоохоронній сфері.

7. Поняття службового розслідування та його зв'язок з економічним контролем.

8. Порядок документального підтвердження правомірності витрат у силових структурах.

9. Використання результатів економічного контролю для виявлення фактів корупції.

Тести

1. Основна мета проведення інвентаризації:

а) виявлення фактичної наявності майна;

б) перевірка правильності складання кореспонденції рахунків;

в) перевірка правильності складання звітності.

2. Фактори успішного застосування формальної перевірки:

а) знання методики економічного аналізу господарської діяльності;

б) знання порядку заповнення бухгалтерських документів;

в) знання структури організаційного процесу на підприємстві.

3. Ознаки недоброякісності документа при нормативній перевірці:

а) використання інших норм і правил при складанні документа;

б) незаповнення реквізитів;

в) механічне завищення або заниження загальних сум.

4. Види фіктивності в документах при арифметичній перевірці:

а) неправильна кореспонденція рахунків;

б) неправильність застосування оцінки об’єкта обліку;

в) дописки штрихів і цифр у даних обліку.

5. Фактори, які обмежують застосування нормативної перевірки співробітниками правоохоронних органів:

а) наявність знань у оформленні документів;

б) наявність великої кількості діючих правил при оформленні різних облікових документів;

в) уміння проводити прості розрахунки.

6. Основа для призначення судово-бухгалтерської експертизи:

а) проведення інвентаризації;

б) проведення планової ревізії;

в) порушення кримінальної справи.

7. Права експерта-бухгалтера:

а) вилучати на підприємстві необхідні документи;

б) класифікувати порушення з точки зору судочинства;

в) надати обґрунтований самовідвід.

8. Класифікація питань, які ставляться перед експертом-бухгалтером:

а) питання, відповіді на які допомагають слідчому виявити, зібрати і правильно зрозуміти матеріали бухгалтерського обліку, що мають значення для

справи;

б) питання, відповіді на які дозволяють слідчому зрозуміти загальну побудову бухгалтерського обліку;

в) питання, відповіді на які допомагають слідчому визначити вину підозрюваного.

9. Обов'язки експерта-бухгалтера:

а) ділитися інформацією із потерпілою особою у даній справі;

б) надати об'єктивний і обґрунтований висновок на основі наданих матеріалів;

в) проводити ревізії та бути присутнім при інвентаризації.

10. Визначити фіктивність при розкраданні грошових коштів із каси підприємства:

а) залишок на кінець дня у касовій книзі відповідає залишку на початок наступного дня;

б) запис у касовій книзі без первинного документа;

в) надходження грошових коштів за день, відповідно дорівнює їх витрачанню.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Державною податковою інспекцією Шевченківського району в м. Запоріжжя в березні 20__ року було здійснено перевірку діяльності ТОВ «Спецбудтранс» за період із 01.01.20_р. до 30.12.20__ р.

Основний вид діяльності підприємства ТОВ «Спецбудтранс» – будівельна. Оскільки за перевірюваний період підприємство виконало будівельні роботи за рахунок коштів, виділених із місцевого бюджету, в березні 20__ року на підприємстві також проводилася перевірка цільового використання бюджетних коштів за період з 01.03.20__ р. до 31.12.20__ р.

Завдання:

Визначте, чи порушено в даному випадку принципи фінансового контролю. Які саме?

Ситуаційна задача 2

Умова

У таблиці наведено відповідні характеристики.

Завдання:

Визначте, до яких видів фінансового контролю належать наведені в таблиці характеристики.

Характеристики	Ревізія	Аудит	Судово-бухгалтерська експертиза	Інвента-ризація
1	2	3	4	5
Є підприємницькою діяльністю.				
Визнається у всьому світі незалежною формою господарського контролю.				

Продовження таблиці

	2	3	4	5
Для її проведення підставою є постанова органу слідства.				
Завданням є збереження державної власності, попередження і профілактика зловживань.				
Здійснюється на добровільних засадах.				
Здійснюється з метою виявлення фактичної наявності об'єкта перевірки.				
Є примусовою формою контролю, здійснюється за розпорядженням вищих органів.				
Є слідчою дією, яка призначається після порушення кримінальної справи.				
Здійснюється для контролю за відповідністю матеріально відповідальних осіб.				
Здійснюється на договірних засадах.				
Діяльність посадової особи обмежується рамками матеріалів, надісланих слідчими.				
Проводиться тільки після здійснення господарської операції.				
Посадова особа не може здійснювати ніяких самостійних дій щодо збору і пошуку додаткових матеріалів.				
Посадова особа має право вилучати документи, опечатувати місця зберігання матеріальних цінностей, коштів і документів.				
Спосіб доведення протиправних дій осіб, проти яких порушено кримінальну справу.				
У результаті перевірки складається інвентаризаційний опис.				
Здійснюється за планом роботи контролюючого органу без погодження з керівником підприємства, що контролюється.				
У результаті перевірки складається акт.				
Проводиться на недержавних підприємствах за ініціативою правоохоронних органів.				

🕮 ТЕМА 2. СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКА ЕКСПЕРТИЗА, ЇЇ ВИДИ ТА ЗАВДАННЯ

Мета вивчення теми: розгляд поняття «судова експертиза»; ознайомлення з порядком призначення судової експертизи та визначення її зв'язку з правоохоронною діяльністю; засвоєння класифікаційних ознак судових експертиз; визначення сутності судово-бухгалтерської експертизи як

процесуальної дії; дослідження історичних аспекти розвитку судово-бухгалтерської експертизи.

План

1. Види судових експертиз та їх класифікація.
2. Сутність судово-бухгалтерської експертизи та її зв’язок із практикою бухгалтерського обліку.
3. Завдання та зміст судово-бухгалтерської експертизи.
4. Історичні аспекти розвитку судово-бухгалтерської експертизи.

Методичні рекомендації

У ході вивчення ***першого питання*** потрібно ознайомитися з видами судових експертиз та їх класифікацією. Передусім розгляньте класифікацію судових експертиз за організаційними, процесуальними ознаками та за видами. З’ясуйте сутність, характерні особливості мотиви та підстави призначення повторної експертизи, основної експертизи, додаткової експертизи, нової експертизи. Далі розгляньте характеристики та завдання однопредметної експертизи, комісійної експертизи, комплексної експертизи.

Зверніть увагу, що крім організаційних, процесуальних ознак, судову експертизу класифікують за місцем проведення та за термінами проведення. Ознайомтесь також і з цією класифікацією.

Водночас єдиної класифікації судових експертиз ані в теорії, ані на практиці поки що немає.

Під час вивчення ***другого питання*** з’ясуйте сутність судово-бухгалтерської експертизи та її зв’язок із практикою бухгалтерського обліку. Насамперед потрібно зрозуміти, що судово-бухгалтерська експертиза є одним із найпоширеніших видів судових експертиз. З’ясуйте сутність поняття «судово-бухгалтерська експертиза» і розгляньте її процесуально-правовий та економічний зміст. Зверніть увагу, що необхідність у ній виникає під час розслідування і судового розгляду цивільних справ про привласнення, посадові (службові) злочини, а також відносно цивільних справ, коли необхідно проаналізувати дані про фінансово-господарські операції, що відображені у бухгалтерському обліку.

Об'єктами дослідження судово-бухгалтерської експертизи є первинні та зведені документи, облікові реєстри і документи бухгалтерської звітності.

При провадженні експертиз експерти-бухгалтери ґрунтують свої висновки на об'єктивній і всебічній оцінці результатів досліджень, проведених ними згідно зі своїми спеціальними знаннями.

Правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності визначає Закон України «Про судову експертизу». Закон також регламентує загальні положення відносно судових експертиз, обов’язків, прав і відповідальності судового експерта, порядку проведення судової експертизи, висновку експерта. Правові та організаційні основи економічної експертизи визначені в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та

експертних досліджень, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. Ознайомтеся з цими документами.

З'ясуйте перелік питань, які вирішує судово-бухгалтерська експертиза, та ознайомтеся з підставами для її призначення.

Опрацювання ***третього питання*** необхідно спрямувати на ознайомлення із завданнями та змістом судово-бухгалтерської експертизи.

Розгляньте перелік питань, які висвітлюються в процесі судово-бухгалтерської експертизи та визначаються її завданнями.

Зверніть увагу, що виходячи з поставлених завдань, судово-бухгалтерська експертиза після її проведення дає можливість відповісти на цілу низку питань. З'ясуйте, на які саме.

Запам'ятайте, що перед експертом-бухгалтером можуть бути поставлені й інші завдання, виконання яких пов'язане з перевіркою додержання порядку ведення бухгалтерського обліку і звітності, складання балансів, записів у облікових регістрах бухгалтерського обліку тощо. Відтак спектр питань, що розв'язуються в межах судово-бухгалтерської експертизи, досить великий.

Перелік матеріалів, що передаються експерту, залежить від завдань, поставлених перед ним слідчим чи судом у конкретній справі.

Документи, які були об'єктами експертного дослідження, підлягають поверненню до органу, що призначив експертизу, разом з висновком або актом про неможливість дати висновок.

Історію виникнення та етапи розвитку судово-бухгалтерської експертизи детально розгляньте в ***четвертому питанні***. Дослідження історичного розвитку експертних досліджень та, зокрема, судово-бухгалтерської експертизи в Україні та світі може надати значний матеріал для виявлення основних тенденцій її розвитку на сучасному етапі. Судово-бухгалтерська експертиза виникла з практичної необхідності. Відтак проаналізуйте чинники, що обумовили появу судово-бухгалтерської експертизи. Детально ознайомтеся з особливостями становлення судово-бухгалтерської експертизи в незалежній Україні.

Зауважте, що в умовах сьогодення актуальними залишаються питання вдосконалення теоретичної та практичної бази судово-бухгалтерської експертизи.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть та охарактеризуйте види судових експертиз.
2. Наведіть класифікацію судово-бухгалтерських експертиз..
3. Розкрийте сутність судово-бухгалтерської експертизи.
4. У чому полягає зв'язок судово-бухгалтерської експертизи з практикою бухгалтерського обліку?

3. Окресліть зміст і перелічіть завдання судово-бухгалтерської експертизи.

4. Пригадайте історичні аспекти становлення та розвитку судово-бухгалтерської експертизи. Які чинники слугували для цього передумовою?

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Підприємство ТОВ «БудІнвест» під час перевірки фінансово-господарської діяльності підозрюється у штучному завищенні витрат на закупівлю будівельних матеріалів. Слідчий звернувся до судово-бухгалтерського експерта для встановлення істинних витрат і перевірки дотримання фінансової дисципліни.

Завдання:

1. Який вид судово-бухгалтерської експертизи доцільно призначити у цьому випадку?
2. Які завдання має виконати експерт?

Ситуаційна задача 2

Умова

У ході досудового розслідування виявлено нестачу грошових коштів у касі ПП «Сяйво». Є підозра, що касир навмисно привласнив кошти підприємства. Слідчий звертається з клопотанням про проведення судово-бухгалтерської експертизи.

Завдання:

1. Який вид експертизи доцільно призначити?
2. Які завдання повинні бути поставлені експерту?

Ситуаційна задача 3

Умова

Державне підприємство «АгроЛан» підозрюється у недотриманні умов укладених договорів із постачальниками, що призвело до невиконання зобов’язань та можливих фінансових збитків для державного бюджету. Орган досудового розслідування ініціює проведення судово-бухгалтерської експертизи.

Завдання:

1. Який вид судово-бухгалтерської експертизи слід провести у даному випадку?
2. Які питання варто поставити перед експертом?

Ситуаційна задача 4

Умова

Після розгляду та вивчення висновку експертизи слідчим установлено, що експертом досліджено не всі надані об’єкти, тобто висновок є неповним. Шляхом допиту експерта слідчий не зміг усунути неповноту висновку. Тому він вирішує призначити експертизу.

Завдання:

1. Визначте, яку експертизу буде призначено слідчим за даних

обставин.

2. Дайте відповіді на питання:

– За допомогою якого процесуального документа призначається експертиза за даних обставин? Що необхідно обов'язково зазначити в цьому документі?

– Кому може бути доручено проведення даної експертизи?

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

1. Процесуально-правовий та економічний зміст судово-бухгалтерської експертизи.
2. Зв'язок між судовими експертизами та правоохоронною діяльністю.
3. Порівняльний аспект судово-бухгалтерської експертизи, державного та незалежного аудиту.
4. Нормативно-правові акти, які регулюють призначення та проведення судово-бухгалтерської експертизи в Україні.
5. Основні види судово-бухгалтерської експертизи та специфіка кожного з них.
6. Етапи проведення судово-бухгалтерської експертизи.
7. Різниця між загальною, тематичною та повторною судово-бухгалтерською експертизою.
8. Порядок призначення судово-бухгалтерської експертизи та підстави для її призначення.
9. Завдання судово-бухгалтерської експертизи під час розслідування економічних злочинів.
10. У яких випадках висновок судово-бухгалтерської експертизи може бути визнано недійсним або таким, що не має доказового значення?

Тести

1. У складі яких органів виконавчої влади функціонувала податкова міліція?

а) Прокуратури;

б) органів внутрішніх справ;

в) Державної податкової служби;

г) Служби безпеки.

2. Який орган виконавчої влади здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукові, кримінально-процесуальні та охоронні дії?

а) Державна контрольно-ревізійна служба;

б) податкова міліція;

в) Державна податкова служба;

г) Служба безпеки.

3. До якої відповідальності згідно з чинним законодавством притягаються посадові особи органів державної податкової служби за неналежне виконання своїх обов'язків?

а) дисциплінарної, адміністративної;

б) кримінальної, дисциплінарної, матеріальної;

в) адміністративної, матеріальної, дисциплінарної, кримінальної;

г) матеріальної, адміністративної.

4. Яким нормативним документом передбачене право слідчого вимагати призначення ревізії?

а) Кримінальним кодексом;

б) Господарським процесуальним кодексом;

в) Цивільним процесуальним кодексом;

г) Кримінально-процесуальним кодексом.

5. Яке покарання згідно з Кримінальним кодексом несе ревізор у разі розголошення без дозволу прокурора або слідчого даних досудового слідства чи дізнання?

а) штраф від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

б) штраф від 10 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

в) виправні роботи на строк до двох років;

г) виправні роботи на строк до одного року.

6. Термін проведення ревізії, організованої за постановою прокурора чи слідчого, не має перевищувати:

а) десяти днів;

б) двадцяти днів;

в) одного місяця;

г) трьох місяців.

7. За якими критеріями необхідно розрізняти ревізію, що призначається у зв'язку з кримінальною справою, і ревізію, яка призначається вищою організацією відносно конкретного підприємства?

а) за регламентацією порядку призначення та проведення;

б) за оформленням результатів контролю;

в) за підставою для проведення;

г) за суб'єктами контролю.

8. Різниця між судово-бухгалтерською експертизою і ревізією визначається за:

а) об'єктом;

б) суб'єктом;

в) методами;

г) усі відповіді правильні.

9. Який документ, із перелічених нижче, є безпосередньою підставою для проведення судово-бухгалтерської експертизи?

а) наказ керівника підприємства;

б) постанова органу дізнання, слідчого або суду;

в) наказ керівника підрозділу ДКРС.

10. З яких частин складається постанова про призначення проведення

ревізії на вимогу правоохоронних органів?

а) описової частини;

б) резолютивної частини;

в) ухвальної частини;

г) усі відповіді правильні.

11. Укажіть, в якій частині постанови про призначення ревізії на вимогу правоохоронних органів формулюється коло конкретних питань, на які ревізор повинен дати повні, точні й обґрунтовані відповіді:

а) резолютивній частині;

б) ухвальній частині;

в) описовій частині;

г) вхідній частині.

12. У яких з указаних процесів судово-бухгалтерська експертиза є однією із форм використання спеціальних знань у сфері бухгалтерського обліку, контролю й економічного аналізу?

а) цивільному процесі;

б) кримінальному процесі;

в) господарському процесі;

г) усі відповіді правильні.

13. До державних правоохоронних органів в Україні належать:

а) Державна податкова служба;

б) Прокуратура;

в) Державна контрольно-ревізійна служба;

г) Адвокатура;

д) Служба безпеки.

14. Різниця процесуального становища ревізора і експерта-бухгалтера полягає в тому, що:

а) експерт-бухгалтер не є самостійним учасником кримінального процесу;

б) ревізор є самостійним учасником кримінального процесу;

в) експерт-бухгалтер є самостійним учасником кримінального процесу;

г) ревізор не є самостійним учасником кримінального процесу.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Під час проведення первинної експертизи встановлено порушення чинних процесуальних норм, що регламентують порядок призначення та проведення експертизи. Крім того, у судді виникли сумніви в правильності висновку експерта, пов’язані з його недостатньою обґрунтованістю. У зв’язку з цим суд призначив проведення експертизи.

Завдання:

1. Визначте, яку експертизу призначено судом.

2. Дайте відповіді на питання:

– Яким процесуальним документом оформлюється призначення такої експертизи? Що необхідно обов'язково зазначити в цьому документі?

– Кому може бути доручено проведення даної експертизи?

Ситуаційна задача 2

Умова

У ході попереднього слідства у кримінальній справі була призначена і проведена судово-бухгалтерська експертиза. Матеріали кримінальної справи, в тому числі й експертиза, після завершення слідства були передані до суду. Вивчивши матеріали кримінальної справи, суддя вирішив призначити судово-бухгалтерську експертизу.

Завдання:

1. Визначте, яку саме експертизу (первинну, додаткову або повторну) призначить суддя.

2. Дайте відповіді на питання:

– Який процесуальний документ буде оформлений суддею для призначення експертизи за даних умов?

– Кому можна доручити виконання цієї експертизи?

🕮 ТЕМА 3. ПРЕДМЕТ І МЕТОД СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Мета вивчення теми: набуття уявлення про предмет судово-бухгалтерської експертизи; визначення об'єктів судово-бухгалтерської експертизи; засвоєння методів судово-бухгалтерської експертизи; оволодіння методичними прийомами та процедурами судово-бухгалтерської експертизи.

План

1. Предмет і об'єкти судово-бухгалтерської експертизи.
2. Методи, методичні прийоми та процедури судово-бухгалтерської експертизи.

У ході вивчення ***першого питання*** необхідно ознайомитися з предметом і об'єктами судово-бухгалтерської експертизи. Опрацювання питання варто розпочати з розгляду визначення предмета судово-бухгалтерської експертизи, яке надається різними науковцям в економічній літератури.

При цьому необхідно розрізняти поняття судово-бухгалтерської експертизи як дослідження явищ господарської діяльності і предмета судово-бухгалтерської експертизи, яка проводиться у конкретній справі.

У першому випадку предметом експертизи є питання, які входять до компетенції бухгалтера-експерта, у другому – предметом експертизи є питання слідчого або суду, що поставлені бухгалтеру-експерту в конкретній справі.

Поняття предмета судово-бухгалтерської експертизи тісно пов'язане з поняттям об'єкта експертного дослідження. Об'єктами судово-бухгалтерської експертизи є: облікові бухгалтерські документи, облікові регістри, в яких відображені господарські операції (книги, журнали-ордери, оборотні відомості, картки обліку тощо), комп'ютерна інформація, документи бухгалтерської звітності (звіти касирів, авансові звіти, товарні звіти матеріально відповідальних осіб та ін.), форми фінансової звітності підприємства, матеріали інвентаризацій, акти проведених ревізій, інші офіційні документи (накази про прийняття на роботу і звільнення, трудові договори і контракти, договори про матеріальну відповідальність, листування з банками, різні довідки тощо), протоколи допитів обвинувачуваних і свідків, протоколи очних ставок, огляд і вилучення документів, неофіційні документи, що мають значення для судово-бухгалтерської експертизи, висновки експертів інших галузей знань (товарознавчої, будівельної, технологічної та ін.), інші документи, що регламентують діяльність суб'єкта.

Експерт-бухгалтер може досліджувати лише ті документи, які є в справі та надані йому слідчим або судом. Документ, наданий на дослідження експерту, має бути перевірений ним як з формального боку, так і за суттю відображених у ньому операцій. Експерт-бухгалтер не вправі втручатися у вирішення питання про дійсність документів – це виходить за межі його компетенції.

Під час опрацювання ***другого питання*** необхідно ознайомитися з методами, методичними прийомами та процедурами судово-бухгалтерської експертизи.

Зауважте, що розвиток судово-бухгалтерської експертизи як економіко-правової дисципліни нерозривно пов'язаний зі створенням її методології, яка включає в себе систему загальнонаукових і частково наукових методів і прийомів дослідження.

Методом судово-бухгалтерської експертизи є сукупність методичних прийомів і способів, які застосовуються експертом-бухгалтером під час дослідження документів та інших матеріалів, наданих йому слідчим або судом.

Загальнонаукові методи є сукупністю принципів і категорій матеріалістичної діалектики та загальнонаукової теорії пізнання. Вони базуються на використанні таких прийомів, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація, аналогія і моделювання, системний і функціонально-вартісний аналіз. Ці методи в практиці органів внутрішніх справ частіше за все використовуються для дізнання і виявлення ознак скоєння корисливих правопорушень.

Частково наукові методи дослідження розроблені на основі досягнень економічних і юридичних наук, досвіду слідчої, контрольно-ревізійної і судово-експертної практики. До них належать такі прийоми: розрахунково-аналітичні; документальні; органолептичні; узагальнення, оцінка та реалізація результатів експертиз. Розгляньте кожен із них детально.

Усі вказані вище прийоми можна розподілити на прийоми загальної методики та прийоми часткової методики. Прийоми загальної методики є однаковими для всіх видів контролю (ревізія, аудит) і застосовуються експертом незалежно від характеру злочину, який розслідується, галузі економіки і

специфіки підприємства (методи економічного аналізу, прийоми документального дослідження і методи фактичного контролю).

Проте способи скоєння злочинів у різних галузях економіки мають свої характерні риси та специфіку відображення в обліку. Тому експерт-бухгалтер нарівні із загальними прийомами застосовує і часткові.

Прийоми часткової методики залежать від характеру правопорушень, місця їх скоєння, особливостей документування і обліку операцій, що застосовуються на конкретному підприємстві. Сукупність часткових прийомів, які використовуються в процесі дослідженні матеріалів конкретних справ, становить зміст часткової методики судово-бухгалтерської експертизи.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте предмет судово-бухгалтерської експертизи.
2. Перелічіть та охарактеризуйте об’єкти судово-бухгалтерської експертизи.
3. Назвіть та охарактеризуйте загальнонаукові методи судово-бухгалтерської експертизи.
4. Назвіть та охарактеризуйте частково наукові методи судово-бухгалтерської експертизи.
5. Як визначають методи та методичні прийоми експертного дослідження, які повинен застосувати експерт-бухгалтер?
6. Які процедури здійснюють під час проведення судово-бухгалтерської експертизи?

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Ревізією, призначеною на вимогу судді, виявлено:

– списання дебіторської заборгованості, за якою не минув строк позовної давності на суму 782 578 грн;

– неоприбутковане дизельне паливо на суму 89 578 грн;

– подвійне перерахування грошей на акумулятори для легкових автомобілів на суму 3 760 грн;

– замість кілограмів масло машинне оприбутковано в літрах, а різниця в сумі становить 6 759 грн.

Завдання:

1. Визначте об'єкти судово-бухгалтерської експертизи.
2. Зазначте документи, які необхідні для проведення експертного дослідження.
3. Перелічіть докази, які можуть засвідчити це зловживання та ймовірне коло осіб, причетних до цих зловживань.
4. Визначте методи та методичні прийоми експертного дослідження, які повинен застосувати експерт-бухгалтер.

Ситуаційна задача 2

Умова

Прокуратурою Святошинського району м. Києва вивчається кримінальна справа № 08-195 про посадові зловживання на підприємстві «АРЕС», яка відповідно до постанови слідчого поставила перед експертом-бухгалтером такі питання:

1. Чи правомірно висунуто обвинувачення відносно посадових зловживань, здійснених на підприємстві «АРЕС»?

2. Хто саме з робітників підприємства винний у цих зловживаннях?

Первинна ревізія на підприємстві «АРЕС» була проведена 10.02.20_р., повторна – 01.06.20_р.

Ситуаційна задача 3

Умова

У акціонерів роздрібно-торговельного підприємства «Сивілла» з'явилися сумніви щодо чесності керівництва. Щоб розвіяти сумніви, вони уклали угоду з аудиторською фірмою «Оле-Лукоє». Аудиторська фірма 15.05.20_р. надала акціонерам аудиторський висновок № 594, в якому зазначалося, що роздрібно-торгівельним підприємством «Сивілла» 01.04.20_р. були перераховані кошти у сумі 80 млн грн на коррахунок в один із банків країн Прибалтики.

Згідно з платіжними документами така сума перераховувалася одноразово як попередня оплата за паливно-мастильні матеріали. Незвичайність суми в тому, що тільки для перевезення фізичної маси пального потрібно було б 27 залізничних потягів з 60-тонними цистернами. Реально в роздріб розпродати таку масу пального практично неможливо.

Акціонери роздрібно-торгівельного підприємства «Сивілла» звернулися до Печерського районного суду м. Києва з позовом. Суд передав матеріали кримінальної справи № 156/54 в державну експертну установу для проведення експертизи.

На вирішення експертизи поставлені такі питання:

1. Чи підтверджується доцільність здійснення операції з купівлі паливно-мастильних матеріалів?

2. Чи підтверджуються документально висновки аудиторської фірми щодо виявленого факту шахрайства?

3. Чи використані під час проведення аудиту всі необхідні прийоми т а методи дослідження даних бухгалтерського обліку?

4. Визначення компетентності аудиторської фірми, що склала аудиторський висновок від 15.05.200_р. за № 594.

Завдання:

1. Визначте, які з питань відносяться до компетенції експерта- бухгалтера.

2. Визначте за питаннями, поставленими в межах компетенції експерта-бухгалтера, об'єкти, які необхідно дослідити.

3. Поясніть, чи можливо вважати платіжні документи речовими доказами.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

1. Предмет судово-бухгалтерської експертизи. Його відмінність від предмета ревізії або аудиту.

2. Елементи предмета судово-бухгалтерської експертизи: об'єкти, цілі, зміст.

3. Сутність методу судово-бухгалтерської експертизи як способу пізнання фінансово-господарської діяльності підприємства.

4. Основні методи, які застосовуються експертами-бухгалтерами під час проведення експертизи (документальний, аналітичний, розрахунковий тощо).

5. Відмінність методів судово-бухгалтерської експертизи від загальних методів бухгалтерського обліку.

6. Класифікація методичних прийомів, що застосовуються при проведенні судово-бухгалтерської експертизи (арифметичний контроль, порівняння, логічний аналіз тощо).

7. Взаємодія предмета і методу судово-бухгалтерської експертизи у процесі дослідження господарських операцій.

8. У яких випадках застосовується суцільна перевірка, а в яких – вибіркова та як це впливає на результати експертизи?

9. Як предмет судово-бухгалтерської експертизи змінюється залежно від виду справи (кримінальна, адміністративна, господарська)?

10. Які вимоги до точності, об’єктивності та достовірності результатів експертного дослідження випливають із особливостей предмета та методу експертизи?

Тести

1. Додаткова експертиза призначається, якщо виникає необхідність провести дослідження нових об’єктів або щодо в разі обставин суду:

а) так;

б) ні.

2. Укажіть порядок розвитку судово-бухгалтерської експертизи, розставивши пункти «а–е» у правильній послідовності:

а) в Англії почали затверджувати посади контролерів-аудиторів;

б) при Московському відділенні Російського технічного товариства створене Бюро бухгалтерської експертизи та консультації;

в) царські контролери-експерти підтверджували достовірність звіту пожертв, складеного головним жерцем;

г) книги подвійної бухгалтерії вперше почали використовувати у суді для перевірки достовірності даних бухгалтерського обліку;

д) в Україні затверджено Закон «Про судово-бухгалтерську експертизу»;

е) у Петрограді при Північно-західній торговельній палаті створено відділ обліково-фінансових експертиз, який потім реорганізовано в інститут

професійних бухгалтерів.

3. Із яких частин складається постанова про призначення та проведення ревізії за вимогами правоохоронних органів?

а) описової та ухвальної (основної);

б) описової та резолютивної;

в) постановчої та узагальнюючої.

4. За якими ознаками відрізняється судово-бухгалтерська експертиза від ревізії?

а) за суб'єктом;

б) за вимогами;

в) за методами.

5. Укажіть основне завдання ревізії, що призначається слідчим (судом):

а) перевірка законності операції взагалі;

б) доведення протиправних дій осіб, що проходять по кримінальній справі;

в) встановлення і перевірка фактів крадіжок та інших зловживань;

г) перевірка дотримання фінансової дисципліни.

6. Продовжте речення:

Первинною є експертиза . . .

7. Продовжте речення:

Комісійна експертиза призначається у випадках, коли . . .

8. Продовжте речення:

Комплексна експертиза призначається у випадках, коли . . .

9. Які дані вказуються в постанові про призначення експертизи?

а) місце й дата винесення постанови;

б) посада, звання та прізвище особи, назва суду, який виніс постанову;

в) питання, поставлені експертові;

г) строк проведення експертизи;

д) усі відповіді правильні.

10. Які обов'язки покладаються на експерта?

а) прийняти до виконання доручену йому експертизу;

б) заявити самовідвід за наявності передбачених законом обставин;

в) самостійно збирати матеріали для подальшого дослідження;

г) залучати своїх колег для комісійної роботи;

д) усі відповіді правильні.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Для проведення експертизи експерту-бухгалтеру був наданий акт Державної фінансовою інспекцією Святошинського району м. Києва від 10.02.20_р. та матеріали кримінальної справи в обсязі двох томів.

Після ознайомлення з даними матеріалів експерт-бухгалтер надав прокуратурі Святошинського району м. Києва висновок про

неправомірність висунутих обвинувачень.

Завдання:

1. Визначте, які з поставлених питань не відносяться до компетенції експерта-бухгалтера.

2. Поясніть, чи міг експерт-бухгалтер зробити коректний висновок за наданими документами.

3. Визначте методи та методичні прийоми експертного дослідження, які застосував експерт-бухгалтер.

Ситуаційна задача 2

Умова

В таблиці нижче наведено практичні ситуації.

Завдання:

Визначте, які прийоми документального контролю необхідно застосувати для виявлення порушень у ситуаціях, вказаних у таблиці.

Ситуації	Прийоми документального контролю
1	2
Придбання виробничих запасів здійснюється без укладання договору поставки.	
Введення в експлуатацію нематеріальних активів здійснюється на підставі акту виконаних робіт підприємства-розробника.	
Списання палива на підприємстві проводиться не у відповідності до встановлених норм.	
Товарні накладні на відвантаження товарів і податкові накладні пропечатані штампом відділу збуту підприємства, замість печатки.	
Включення у відомість на видачу заробітної плати прізвища працівників, які були прийняті на роботу лише у наступному місяці.	
Встановлення невідповідність сум і строків погашення кредиторської заборгованості перед постачальником напівфабрикатів, які використовуються у виготовленні продукції, що поставляється на експорт.	
Видатковий касовий ордер не містить підпису керівника підприємства, але проставлені підписи одержувача коштів і головного бухгалтера.	
Виявлено відсутність прибуткового касового ордеру.	

🕮 ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Мета вивчення теми: засвоєння особливостей організації судово-бухгалтерської експертизи; ознайомлення з характеристиками стадій судово-бухгалтерської експертизи; розгляд порядку проведення атестації, присвоєння кваліфікаційних класів і реєстрації судових експертів; набуття уявлення про систему інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи; засвоєння принципів використання автоматизованої системи обробки інформації в процесі судово-бухгалтерської експертизи; усвідомлення сутності планування процесу судово-бухгалтерської експертизи.

План

1. Процес судово-бухгалтерської експертизи та його стадії.
2. Порядок атестації судових експертів та основні кваліфікаційні вимоги до них.
3. Організація інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи.
4. Планування проведення судово-бухгалтерської експертизи.

Методичні рекомендації

Уході вивчення ***першого питання*** необхідно ознайомитися зі змістом і складовими процесу судово-бухгалтерської експертизи. Як і будь-який дослідний процес, провадження експертизи включає такі стадії: підготовчу, організаційно-методичну, дослідну, узагальнення, оцінки та реалізації результатів експертизи.

Розгляньте детально характеристики та завдання кожної з них.

В Україні застосовується атестація судових експертів узагалі та експертів-бухгалтерів зокрема. Метою атестації судового експерта є забезпечення належного професійного рівня керівних працівників та фахівців, які залучаються до проведення судових експертиз Залежно від спеціалізації та рівня підготовки їм присвоюють кваліфікацію судового експерта з дозволом проведення певного виду експертиз і кваліфікаційний клас. Під час вивчення ***другого питання*** ознайомтесь з порядком проведення атестації та присвоєння кваліфікаційних класів, що визначається міністерствами і відомствами, до систем яких входять спеціалізовані установи та відомчі служби, що проводять судові експертизи.

Розгляньте склад та завдання експертно-кваліфікаційних комісій (ЕКК) та Центральної експертно-кваліфікаційної комісії Міністерства юстиції України (ЦЕКК).

Знайдіть відповіді на питання: На підставі чого фахівцю видається свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта? Протягом якого строку воно дійсне? За якими експертними спеціальностями кандидати на здобуття кваліфікації за спеціальністю економічної експертизи можуть атестуватися?

Зауважте, що фахівці, яким присвоєна кваліфікація судового експерта, вносяться до Реєстру атестованих судових експертів державних та

підприємницьких структур і громадян відповідно до чинного законодавства України. Підставою для виключення з реєстру є рішення експертно-кваліфікаційної комісії державної структури: про позбавлення кваліфікації судового експерта та кваліфікаційного класу; про скасування свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта через визнання судового експерта недієздатним або його засудження. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» судовий експерт на підставах і в порядку, передбачених законодавством, може бути притягнутий до відповідальності: дисциплінарної, матеріальної, адміністративної, кримінальної.

Предметом вивчення у ***третьому питанні*** має стати організація інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи. Зауважте, що інформаційне забезпечення експертизи являє собою сукупність відомостей, які характеризують фактичний стан об'єкта дослідження та його законодавчо-нормативне, нормативне-правове забезпечення, що регламентує процес проведення судово-бухгалтерської експертизи

Стаття 20 Закону України «Про судову експертизу» визначає, що установи, організації та підприємства незалежно від форми власності зобов'язані надавати спеціалізованим установам та відомчим службам, які проводять судові експертизи, на їхні запити натуральні зразки або каталоги своєї продукції, технічну документацію та іншу інформацію, необхідну для створення і оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи. Детально розгляньте складові системи інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи (законодавчо-нормативне забезпечення, фактографічна інформація).

Акцентуйте увагу на основних завданнях організації інформаційного забезпечення, у числі яких: інформування учасників судово-бухгалтерської експертизи про стан досліджуваних об'єктів; інформування учасників експертизи про функціонування даних об'єктів і відповідність нормативно-правовим актам і законодавству; інформаційне забезпечення експерта-бухгалтера і працівників правоохоронних органів із питань, що стосуються розслідуваних справ.

Вивчаючи ***четверте питання***, з'ясуйте, як здійснюється планування проведення судово-бухгалтерської експертизи. Зауважте, що планування процесу проведення експертизи здійснюється безпосередньо в експертній установі, якій доручено проведення експертизи. Метою планування є організація роботи експертів. Для того щоб забезпечити виконання завдання судово-бухгалтерської експертизи у зазначені строки, керівник групи експертів складає план-графік її проведення. У плані-графіку вказується перелік робіт, що підлягають виконанню під час проведення бухгалтерської експертизи. Визначте, які саме.

Кожний член експертної групи за завданням керівника розподіляє визначені йому роботи на складові елементи й установлює час для їх завершення. Закріплених законодавчо точних норм затрат часу на виконання робіт проведення судово-бухгалтерської експертизи немає, тому тривалість робіт визначають на основі практичного досвіду експертів.

Питання для самоконтролю

1. Що являє собою процес судово-бухгалтерської експертизи?
2. Назвіть та охарактеризуйте стадії процесу судово-бухгалтерської експертизи.
3. Який порядок проведення атестації та присвоєння кваліфікаційних класів судовим експертам?
4. Назвіть джерела інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи. Як впливають надані на експертизу документи на якість висновку експерта?
5. Що включає в себе планування судово-бухгалтерської експертизи? Окресліть мету планування.
6. Охарактеризуйте зміст плану-графіка проведення судово-бухгалтерської експертизи.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Згідно з актом перевірки № 25 від 10.01.2024 р., складеним інспекторами Державної податкової інспекції у Дарницькому районі м. Києва, ТОВ «Альфа» донараховано податку з доходів фізичних осіб у сумі 43 897 грн за 2022 р., внесків до Пенсійного фонду України – у розмірі 94 709 грн за цей же період.

На вирішення судово-бухгалтерської експертизи поставлені такі питання:

1. Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки № 25 від 10.01.2024 р. щодо донарахувань за 2022 р. податку з доходів фізичних осіб у сумі 43 897 грн і внесків до Пенсійного фонду України – 940 709 грн?

На дослідження надані матеріали: відомості нарахування заробітної плати по ТОВ «Альфа» за 2022-2023 рр.

Завдання:

1. Визначте, чи можливо за наданими на дослідження документами відповісти на поставлене слідчим запитання.
2. За необхідності складіть перелік документів, необхідних для вирішення поставленого питання.
3. Оформіть клопотання про надання додаткових документів.

Ситуаційна задача 2

Умова

Засновники ТОВ «Омега» звернулись до суду з позовом про виплату їм вартості частини майна підприємства станом на 01.12.2024 р.

Ухвалою суду була призначена судово-бухгалтерська експертиза, на вирішення якої було поставлене таке запитання:

1. В якій сумі документально підтверджується заборгованість ТОВ «Омега» перед засновниками станом на 01.12.2024 р.?

На експертизу надійшла лише ухвала суду.

Завдання:

1. Визначте, які документи необхідні для вирішення поставленого запитання.

2. Оформіть процесуальний документ, який складає судовий експерт для надання необхідних йому матеріалів.

Ситуаційна задача 3

Умова

До Харківського НДІ судових експертиз 17.07.2012 р. надійшли матеріали кримінальної справи № 2596 за постановою судді Печерського суду м. Києва Дробученко Н. О. про призначення судово-бухгалтерської експертизи з питань визначення залишкової балансової вартості автомобіля Mercedes-Benz Vito, що був на балансі державної установи станом на 01.01.2012 р.

На експертизу надані такі матеріали:

- акт приймання-передачі основних засобів від 03.11.2007 р.;
- інвентарна картка обліку основних засобів автомобіля Mercedes-Benz Vito;
- роздруківки за бухгалтерськими рахунками «Основні засоби», «Знос основних засобів» за 2007-2011 рр.

Завдання:

1. Проаналізуйте надані на дослідження матеріали та визначте, чи всі необхідні документи надані експерту для проведення дослідження і відповіді на поставлене питання.

2. Оформіть за необхідності клопотання про надання додаткових документів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

1. Основні етапи організації та проведення судово-бухгалтерської експертизи.
2. Нормативно-правові акти, які регулюють порядок призначення та проведення судово-бухгалтерської експертизи в Україні.
3. Права та обов’язки судового експерта-бухгалтера під час виконання експертизи.
4. Джерела доказової інформації, які використовуються при проведенні судово-бухгалтерської експертизи.
5. Яким чином формулюються питання до судового експерта-бухгалтера та які вимоги висуваються до їх змісту?
6. Які види документів найчастіше досліджуються у межах судово-бухгалтерської експертизи та чому?

7. Як забезпечується об’єктивність та незалежність висновків судового експерта-бухгалтера?

8. У яких випадках експерт має право заявити клопотання про надання додаткових документів і як правильно його оформити?

9. Оформлення висновку судово-бухгалтерської експертизи та його основні структурні елементи.

10. Особливості взаємодії судового експерта-бухгалтера зі слідчим, судом та іншими учасниками процесу під час проведення експертизи.

Тести

1. Чи вправі експерт-бухгалтер втручатись у вирішення питання про дійсність документів?

а) ні, оскільки це не входить у межі його компетенції;

б) так;

в) залежно від конкретних обставин.

2. Що відноситься до об’єктів судово-бухгалтерської експертизи?

а) форми податкової звітності;

б) уся документація, що відображає фінансово-господарську діяльність суб’єкта;

в) висновок експертів різних галузей у сфері фінансово-господарської діяльності суб’єкта.

3. Як оформлюється визнання слідчим документа речовим доказом?

а) оформлюється відповідною постановою і відображається у протоколі огляду;

б) знімається копія цього документа, яка підписується головним бухгалтером;

в) експерт-бухгалтер оформлює додаткове положення про існування речового доказу.

4. Що належить до загальнонаукових методів?

а) суцільний нагляд;

б) економічний аналіз;

в) аналогія і моделювання;

г) формальна перевірка документів;

д) аналіз і синтез.

5. Що є правовою основою призначення та проведення судових експертиз?

а) Закон України «Про судову експертизу»;

б) Кримінально-процесуальний кодекс України;

в) Цивільний процесуальний та Господарський процесуальний кодекси;

г) усі відповіді правильні.

6. Яка установа створюється для розгляду найбільш важливих питань судової експертизи, які мають міжвідомчий характер, при Міністерстві юстиції України?

а) Науково-дослідний інститут судових експертиз;

б) Координаційна рада з проблем судової експертизи;

в) Криміналістичний центр судових експертиз.

7. Чи правильне твердження: «Спеціалізовані установи та відомчі служби, які виконують судові експертизи, не мають права встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами криміналістики інших країн»?

а) так, не мають такого права, оскільки встановлення будь-яких міжнародних зв'язків та обмін науковою інформацією із установами криміналістики інших країн суперечить чинному в Україні законодавству;

б) це спірне питання і воно не має єдиної точної відповіді;

в) ні, мають таке право, оскільки встановлення міжнародних наукових зв'язків у галузі судової експертизи та криміналістики не суперечить чинному законодавству України.

8. З яких частин, згідно з процесуальними нормами, складається мотивована постанова про проведення судово-бухгалтерської експертизи?

а) ввідна, описова, резолютивна;

б) ввідна, доповнююча, кінцева;

в) заголовок, деталізація, кінцева частина.

9. Укажіть, чим відрізняється аудиторський висновок від висновку судової експертизи:

а) аудиторський висновок ґрунтується на перевірці фінансової звітності для підтвердження її достовірності, а висновок судової експертизи – на дослідженні документів для вирішення конкретного питання, поставленого судом чи слідчим;

б) аудиторський висновок завжди є конфіденційним, а висновок судової експертизи – публічним документом;

в) аудиторський висновок не має юридичної сили, а висновок судової експертизи обов'язковий до виконання;

г) аудиторський висновок проводиться лише державними аудиторами, а висновок судової експертизи – виключно суддями.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Документальною ревізією фінансово-господарської діяльності торгового підприємства ТОВ «Ліхтарик» були встановлені такі порушення: 23.03.2011 р. з каси ТОВ «Ліхтарик» було видано кошти в підзвіт Грибанову О. О. на придбання паркету в сумі 56 000 грн.

27.03.2011 р. Грибанов О. О. сплатив до каси будівельного магазину кошти (у тому числі ПДВ) в сумі 56 000 грн. Того ж дня Грибанов О. О. подав до бухгалтерії авансовий звіт, до якого додав касовий чек на суму 56 000 грн (у тому числі ПДВ) та податкову накладну з ПДВ.

На підставі наданих Грибановим О. О. документів паркет був зарахований на баланс ТОВ «Ліхтарик». 06 червня 2011 р. будівельним магазином на склад ТОВ «Ліхтарик» було доставлено паркет.

Експертиза проводиться Дніпропетровським НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України від 27.12.2011 р. за справою № 234. Відомо, що експертиза триватиме 15 днів щодо звинувачення касира Романюк Л. Д. та бухгалтера-матеріаліста Данилич Р. Ш.

Завдання:

1. Визначте, на кого покладені обов'язки щодо складання плану-графіка та програми судово-бухгалтерської експертизи.
2. Яким чином визначаються норми витрат часу на конкретні види робіт?
3. Складіть план-графік проведення судово-бухгалтерської експертизи (за зразком) за наведеною ситуацією.

ПЛАН-ГРАФІК

проведення судово-бухгалтерської експертизи
відповідно до завдання Лабораторії судово-економічних досліджень
Дніпропетровського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України
від 27 грудня 2024 р. за кримінальною справою № 234
у звинуваченні Романюк Л. Д.

Для проведення експертизи встановлено строк _____днів.
Початок проведення експертизи _____20____р.
Закінчення проведення експертизи _____20__р.

№ з/п	Найменування робіт	Виконавці (посада, прізвище та ініціали)	Час проведення		Термін (кількість днів)	Примітка про виконання
			початок	закінчення		
1	2	3	4	5	6	7

Ситуаційна задача 5

Умова

На початку вересня 2011 р. на ТОВ «Донпром» плановим відділом було встановлено ліміт на відпуск у виробництво 19 комплектів запасних частин до обладнання, що було зазначено в лімітно-забірній картці.

У кінці місяця на склад надійшла накладна-вимога, згідно з якою були повернуті залишки невикористаних матеріалів: 6 комплекти вартістю 3450 грн.

29 вересня завідувач пішов на лікарняний, а його обов'язки були передані комірнику Бродській А. М.

У результаті ревізії виявлено, що повернуті з виробництва на склад комплекти не вказані в документах бухгалтерії та не відображені в документах планового відділу, крім того, при інвентаризації на складі їх не виявлено.

Завдання:

1. Визначте, хто має нести відповідальність у даному випадку.
2. Визначте перелік робіт, які повинен здійснити експерт-бухгалтер.
3. Запропонуйте приблизні строки для дослідження зазначеної ситуації.

🕮 ТЕМА 5. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТАДІЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Мета вивчення теми: засвоєння механізму призначення судово-бухгалтерської експертизи; набуття уявлення про структуру постанови (ухвали) про призначення судово-бухгалтерської експертизи згідно з процесуальними нормами; опанування методикою проведення судово-бухгалтерської експертизи на стадії попереднього розслідування; ознайомлення з методикою проведення судово-бухгалтерської експертизи в експертних установах та в суді; засвоєння прав, обов'язків та відповідальності судового експерта, а також обов'язків керівника експертної установи.

План

1. Порядок призначення судово-бухгалтерської експертизи.
2. Зміст та структура постанови (ухвали) про призначення судово-бухгалтерської експертизи.
3. Проведення судово-бухгалтерської експертизи в експертних установах.
4. Методика проведення бухгалтерської експертизи в суді.
5. Права, обов'язки та відповідальність судового експерта.

Методичні рекомендації

У ході вивчення ***першого питання*** розгляньте підстави та порядок призначення судово-бухгалтерської експертизи.

З'ясуйте, які нормативно-правові документи цей порядок визначають.

Зауважте, що призначена судово-бухгалтерська експертиза є важливою слідчою дією. Від чіткого та безпомилкового її проведення здебільшого залежать якість і строки розслідування кримінальної справи. Судово-бухгалтерська експертиза призначається, якщо перед слідчим (судом) після проведення ним певних слідчих дій (судового розгляду) виникли конкретні запитання, вирішити які може лише фахівець, і в справі є достатня кількість слідчого та документального матеріалу, необхідного для дослідження експертом-бухгалтером. Судово-бухгалтерську експертизу призначають як на стадії попереднього розслідування, так і під час розгляду справи в суді. Питання про призначення судово-бухгалтерської експертизи вирішується в кожному окремому випадку залежно від обставин справи.

Акцентуйте увагу на підставах призначення судово-бухгалтерської експертизи, у числі яких висновки ревізії суперечать матеріалам справи та для усунення суперечностей потрібен висновок експерта-бухгалтера; ревізором не

прийняті до обліку надані матеріально відповідальними особами документи, акти про нестачу товарів – через їх неналежне оформлення, несвоєчасне надання; є обґрунтоване клопотання обвинувачуваного про призначення судово-бухгалтерської експертизи; є суперечність у висновках первинної та повторної ревізій; методи, що застосовуються ревізором для визначення матеріальних збитків, викликають сумнів; така необхідність випливає з висновків експерта іншої спеціальності.

До експертної установи надсилаються постанова (ухвала) про призначення експертизи, а також об'єкти дослідження.

У ***другому питанні*** розгляньте зміст та структуру постанови (ухвали) про призначення судово-бухгалтерської експертизи.

Візьміть до уваги той факт, що підставою для проведення судових експертиз є передбачений законом процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), – постанова слідчого (судді) або ухвала суду.

До експертної установи надсилається постанова (ухвала) про призначення експертизи, а також об'єкти дослідження (протоколи вилучення речових доказів тощо). Детально ознайомтесь зі змістом постанови (ухвали) про призначення експертизи (додаткової, повторної, комплексної) та даними, які в ній вказуються.

Розгляньте зміст кожної з її 3-х частин – вхідної, описової, резолютивної.

Під час опрацювання ***третього питання*** ознайомтесь із процедурою проведення судово-бухгалтерської експертизи в експертних установах.

Якщо експертиза проводиться в експертній установі, слідчий направляє свою постанову і матеріали, що підлягають дослідженню, керівнику цієї установи для виконання. Керівник експертної установи зобов'язаний доручити її проведення одному чи кільком експертам. Окрім того, керівник експертної установи перевіряє відповідність завдання вимогам закону й оформляє проведення експертизи у вигляді завдання.

На підставі доручення слідчого керівник експертної установи роз'яснює експертам їхні права й обов'язки, попереджує їх про відповідальність за відмову від надання висновку та за надання свідомо неправдивого висновку.

Керівник експертної установи контролює якість і терміни проведення експертизи, після завершення експертизи перевіряє обґрунтованість висновків, повноту дослідження, правильність оформлення висновку і направляє матеріали в орган, що призначив експертизу. Висновок експертизи пред'являється слідчому. Слідчий, одержавши висновок експерта (чи його повідомлення про неможливість надати висновок), зобов'язаний пред'явити його для ознайомлення обвинувачуваному, котрий вправі дати свої пояснення і заявити заперечення щодо висновку, а також клопотатися про призначення додаткової або повторної експертизи.

Заяви обвинувачуваного щодо висновків експертизи мають бути обов'язково перевірені. Рішення за результатами ознайомлення обвинувачуваного з висновком експерта приймає слідчий.

Визнаний в достатній мірі зрозумілим і повним висновок експерта-бухгалтера використовується слідчим як джерело доказів для складання обвинувачувального висновку у справі.

Під час вивчення ***четвертого питання*** потрібно засвоїти методику проведення бухгалтерської експертизи в суді.

Зауважте, що експерт, який проводив експертизу на стадії попереднього слідства, може бути викликаний для проведення цієї самої експертизи на судовому засіданні, якщо суду й учасникам процесу важко розібратися в матеріалах експертизи без допомоги самого експерта. Мотивами клопотання про виклик нового експерта-бухгалтера можуть бути сумніви щодо достатньої кваліфікації експерта, що брав участь у попередньому (досудовому) розслідуванні, або його упередженість.

Запам'ятайте, що ухвала про призначення експертизи має виноситися судом тільки в нарадчій кімнаті й оформлюватись окремим документом.

Судово-бухгалтерську експертизу експерт проводить, як правило, у приміщенні суду. Суд також може дати дозвіл для виконання своїх обов'язків експертом і за межами приміщення суду, якщо для складання висновку не потрібні матеріали справи.

Завершивши дослідження наданих йому матеріалів, експерт складає письмовий висновок або повідомлення про неможливість дати висновок. Цей висновок оголошується експертом у суді й разом з ухвалою суду про призначення експертизи долучається до справи. Після оголошення експертом-бухгалтером висновку йому можуть бути поставлені запитання в усній формі для роз'яснення певних положень висновку.

Мотивованою ухвалою суд може призначити також додаткову та повторну експертизи. З'ясуйте підстави для їх призначення.

У ***п'ятому питанні*** теми потрібно детально розглянути права , обов'язки та відповідальність судового експерта – висококваліфікованого фахівця у галузі бухгалтерського обліку, аналізу та контролю господарської діяльності, обов'язком якого є дослідження правильності відображення господарської діяльності підприємства в документах бухгалтерського обліку під час розслідування та розгляду кримінальних і цивільних справ. З'ясуйте, які права експерту гарантовані, що йому забороняється, коли експерт-бухгалтер може відмовитися від проведення експертизи, а коли зобов'язаний заявити про самовідвід,

Зауважте, що експерт-бухгалтер не повинен давати висновки з питань, що виходять за межі його компетенції. У таких випадках, а також коли не досить наданих йому даних, експерт має в письмовій формі повідомити слідчого або суд про неможливість зробити висновок.

Окремо розгляньте обов'язки керівника експертної установи.

Питання для самоконтролю

1. Окресліть сутність і завдання організаційної стадії судово-бухгалтерської експертизи.
2. Охарактеризуйте порядок призначення судово-бухгалтерської експертизи.
3. Розкрийте зміст та охарактеризуйте структуру постанови (ухвали) про призначення судово-бухгалтерської експертизи.

4. Поясніть особливості проведення судово-бухгалтерської експертизи в експертних установах.

5. Охарактеризуйте методику проведення бухгалтерської експертизи в суді.

6. Окресліть права, обов'язки та відповідальність судового експерта.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

У процесі розслідування кримінальної справи № 457 про розкрадання на Криворізькому хлібокомбінаті щодо вирішення питань, якими займався слідчий УВС старший лейтенант Кротенко В. М., з'ясована необхідність спеціальних знань із бухгалтерського обліку. Тому була призначена у цій справі судово-бухгалтерська експертиза.

За матеріалами кримінальної справи № 457 з'ясувалося, що начальник борошномельного цеху Криворізького хлібокомбінату Гречаний Г. А. вступив у змову з вагівником хлібокомбінату Житним П. Н. і протягом року систематично спільно з ним реалізовували через торговельні підприємства м. Кривий Ріг не обліковані залишки борошна через порушення технології виготовлення. Після проведення документальної перевірки Державною податковою інспекцією по Дніпропетровській області на Криворізькому хлібокомбінаті було виявлено нестачу борошна в кількості 89 920 кг за нині діючими цінами.

За період, який підлягає перевірці, на Криворізькому хлібокомбінаті працювало два головні бухгалтери: Удод Е. Н. та Притула В. Ф. При звільнені Удода Е. Н. та прийнятті на роботу Притули В. Ф. акти приймання-передачі справ не складалися. У зв'язку з цим Удод Е. Н. опротестував визнання його відповідальним за порушення, які виявлені за час його роботи на Криворізькому хлібокомбінаті.

Завдання:

Складіть постанову про призначення судово-бухгалтерської експертизи.

Ситуаційна задача 2

Умова

До експертної установи (НДІ судових експертиз м. Києва) надійшла ухвала про проведення судово-бухгалтерської експертизи від слідчого прокуратури Дарницького району м. Києва Прожчина К. О. за фактом розкрадання запасів і грошових коштів шляхом завищення в актах виконаних робіт (Ф. 1-КБ) фактичних обсягів виконаних робіт в ПрАТ «Дорбудміст», яке займається будівництвом.

На вирішення експертизи о поставлено такі питання:

1. Чи підтверджується документально висновок ревізії (акт № 153 від 10.08.20__ р., складений інспекторами Державної фінансової інспекції в

Дарницькому районі м. Києва) у частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт, яке було виявлено під час документальної перевірки замовника будівельних послуг ПрАТ «Дорбудміст» бюджетної установи – дитячий будинок «Сонечко».

Для проведення дослідження експерту надані такі матеріали за 20__ р. 20__ роки: лімітно-забірні картки; Головна книга; розрахунково-платіжні відомості.

Завдання:

1. Визначте перелік документів, необхідних для відповіді на поставлене запитання.

2. Складіть за необхідності клопотання про додаткове надання матеріалів за встановленою формою. Складіть необхідний процесуальний документ, якщо клопотання не задоволено.

Ситуаційна задача 3

Умова

Старший слідчий прокуратури Галицького району м. Львова Думарько К. Л. зрозумів, що для розв'язання питань, які виникли в процесі розслідування кримінальної справи про розкрадання на м'ясокомбінаті в 20__ році, необхідні спеціальні знання з бухгалтерського обліку. Він визнав доцільним призначити у цій справі судово-бухгалтерську експертизу.

Із матеріалів справи видно, що начальник холодильного цеху Харитонов В. Л. із злочинними намірами змовився з ваговиком Зародним П. Д. Протягом 20__ року систематично створювались у цеху необліковані залишки м'ясопродуктів шляхом порушення технології термічності обробки й температурного режиму зберігання м'ясопродуктів, які реалізовувались через торговельні підприємства.

Під час перевірки документів холодильного цеху за 20__р. встановлено недостачу 2 908 кг м'ясопродуктів на суму 93 056 грн.

Завдання:

Підготуйте постанову про призначення судово-бухгалтерської експертизи.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

1. Сутність та завдання організаційної стадії судово-бухгалтерської експертизи.
2. Нормативно-правові акти, які регламентують порядок організації судово-бухгалтерської експертизи в Україні.
3. Порядок дій експерта після отримання постанови чи ухвали про призначення експертизи.
4. Вимоги до оформлення процесуальних документів на організаційній стадії експертизи.

5. Способи перевірки експертом повноти та належності матеріалів, що надійшли для експертизи.

6. У яких випадках експерт має право заявити клопотання про надання додаткових документів?

7. Фіксація факту отримання матеріалів для проведення експертизи та їх опис.

8. Ризики, які можуть виникнути через неповноту матеріалів на організаційній стадії та способи їх усунення.

9. Порядок визначення методів дослідження на підготовчому етапі експертизи.

10. Відмінності організаційної стадії при первинній та повторній судово-бухгалтерській експертизі.

Тести

1. Укажіть, які права має експерт-бухгалтер:

а) подавати скаргу на дії осіб, якщо ці дії порушують його права;

б) отримувати винагороду за проведення експертизи;

в) досліджувати матеріали, не вказані в постанові про призначення експертизи;

г) зберігати матеріали справи поза межами службового приміщення.

2. Укажіть, що не входить до переліку обов'язків експерта-бухгалтера:

а) самостійно збирати необхідні матеріали;

б) ставити питання відповідачам, підсудним;

в) проводити ревізію;

г) брати участь в інвентаризації.

3. Залежно від чого присвоюється кваліфікація судового експерта з дозволом проведення певного виду експертизи?

а) від кількості проведених ревізій;

б) від спеціалізації та рівня підготовки;

в) від строку практичної діяльності.

4. На кого покладаються обов'язки збору фактичних доказів правопорушень?

а) на експерта-бухгалтера;

б) на бухгалтера підприємства;

в) на слідчого;

г) на адвоката.

5. Укажіть три ключові умови, які є необхідними для дослідження касових операцій:

а)

б)

в)

6. Які з наведених документів можуть бути необхідні під час експертизи обліку основних засобів?

а) акти вводу в експлуатацію;

б) накладні;

в) інвентарні картки;

г) договори на проведення рекламних заходів.

7. Які з наведених нижче порушень характерні для операцій з виробництва та реалізації продукції?

а) випуск та реалізація необлікованої продукції;

б) необґрунтоване списання МШП;

в) необґрунтоване списання коштів із поточних рахунків;

г) нестача та псування ТМЦ на виробництві.

8. Назвіть основні групи необґрунтованих виплат заробітної плати:

а) виплати, проведені на підставі документів, складених особами, що не мають на це повноважень;

б) повторна виплата зарплати тим самим особам;

в) неправильний підрахунок у платіжній відомості.

9. Які з наведених матеріалів є основними в розслідуванні операцій, пов'язаних з ухиленнями від сплати податків?

а) первинні документи і облікові регістри, які підтверджують факти правопорушень із приводу сплати податків;

б) оригінал акта про перевірку фінансово-господарської діяльності підприємства податковою адміністрацією з усіма додатками;

в) письмове пояснення керівника, головного бухгалтера та інших матеріально відповідальних осіб;

г) договори;

д) аудиторські висновки;

е) усі відповіді правильні.

10. З яких частин складається висновок експертизи?

а) зі вступної та дослідницької;

б) зі вступної, дослідницької та висновку дослідження;

в) зі вступної та висновку дослідження.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

До НДІ судових експертиз м. Києва 12.05.200_ р. надійшли матеріали кримінальної справи № 923-121 при постанові судді Шевченківського районного суду м. Києва Дерев'янко Ю. Б. про призначення судово-бухгалтерської експертизи з питань:

1. Чи відповідають висновки акта перевірки фінансово-господарської діяльності АТ «Бета» № 322/5 від 25.03.200_ р. вимогам податкового законодавства?

2. Які порушення податкового законодавства допущені адміністрацією ПАТ «Бета» за період перевірки та в чому вони полягають?

3. Який сукупний валовий дохід і прибуток отримало ПАТ «Бета» за період перевірки?

4. Яку суму податку на прибуток повинно було сплатити ПАТ «Бета» з

отриманого прибутку за період перевірки?

На експертизу надано такі матеріали:

– статут ПАТ «Бета»;

– акт перевірки фінансово-господарської діяльності П АТ «Бета» № 22/5 від 25.03.200_ _р.;

– прибуткові та видаткові касові ордери;

– акт інвентаризації запасів;

– інші матеріали справи: протоколи допитів, пояснення тощо.

Завдання:

1. Визначте, чи всі необхідні документи надані експерту для проведення дослідження та відповіді на поставлені питання.

2. Яким чином експерт може отримати додаткові та нові матеріали, необхідні для надання висновку?

3. Оформіть за необхідності клопотання.

Ситуаційна задача 2

Умова

07.06.200_ р. на ТОВ «Мітрікс» ревізорами КРУ м. Києва була проведена ревізія. У ході перевірки було встановлено, що в період з 01.01.20_ _р. по 01.01.20_ _р. у ТОВ «Мітрікс» виникла кредиторська заборгованість за розрахунками з постачальниками за надані товари й послуги у сумі 5 632 900,25 грн, а також заборгованість з оплати праці у сумі 125 632,50 грн.

У той же час за вказаний період було тричі зроблено ремонт адміністративного корпусу, закуплено нові офісні меблі, оплачено за рахунок підприємства навчання дітей директора та головного бухгалтера в престижних закладах вищої освіти.

За результатами перевірки було складено акт від 07.07.200__ р. за № 2854.

Для проведення судово-бухгалтерської експертизи в науково-дослідний інститут судових експертиз м. Києва надійшли матеріали господарської справи № 54-106 (у тому числі й вищевказаний акт від 07.07.200_ _ р. за № 2854) при ухвалі судді господарського суду м. Києва Судзиловської І. І.

На розв’язання експертизи поставлено такі питання:

1. Чи відповідає чинному законодавству фінансово-господарська діяльність ТОВ «Мітрікс»?

2. Чи підтверджуються документально висновки ревізії, оформлені актом від 07.07.200_ _р. № 2854?

Для проведення дослідження експерту надані:

– Головна книга ТОВ «Мітрікс» за 200__ р.;

– виписки банку з поточного рахунка ТОВ «Мітрікс» за період з 01.01.200__р. по 01.01.200_ _р.;

– касова книга ТОВ «Мітрікс» за 200__р.;

– бухгалтерські балансові рахунки «Розрахунки з постачальниками

та підрядниками», «Розрахунки з оплати праці», «Розрахунки з бюджетом»;

- акт виконаних робіт;
- платіжні доручення;
- довідки № 12 про вартість виконаних робіт;
- прибуткові та видаткові касові ордери.

Завдання:

1. Визначте, чи всі документи надані експерту на експертизу.
2. Який процесуальний документ необхідно скласти за даних умов?
3. Складіть необхідний процесуальний документ за умови, якщо експерту відмовлено надати додаткові матеріали для експертизи.

🕮 ТЕМА 6. ДОСЛІДНА СТАДІЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Мета вивчення теми: розрізнення джерела інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи; ознайомлення з класифікацією облікової документації; усвідомлення сутності та призначення різних видів інформації, що використовується в системі доказів судово-бухгалтерської експертизи.

План

1. Система класифікації інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи.
2. Фактографічна інформація судово-бухгалтерської експертизи.

Методичні рекомендації

У ході вивчення ***першого питання*** потрібно ознайомитися із системою інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи. Зауважте, що системою інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи вважають сукупність певних відомостей, які характеризують фактичний стан об‘єкта експертного дослідження та його нормативно-правове регулювання. У процесі проведення судово-бухгалтерської експертизи використовується переважно економічна інформація, яка являє собою сукупність відомостей, що характеризують виробничо-фінансову діяльність підприємств і організацій. Концептуальною основою економічної інформації є взаємодія трьох визначальних категорій: синтактики, семантики та прагматики. З’ясуйте сутність цих понять.

Розгляньте класифікацію обліково-економічної інформації: внутрішня та зовнішня; вхідна та вихідна; оперативна й поточна.

Зверніть увагу, що науково обґрунтована система класифікації інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи ґрунтується на трьох основних параметрах: професійній інформаційній комунікації, рівні

пізнавальності інформації та якісних характеристиках змісту інформаційного забезпечення.

Розгляньте дві категорії інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи за ступенем пізнавальності джерела: нова інформація, релевантна інформація. Ознайомтесь із класифікацією інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи за змістом: законодавчі акти, нормативно-правові акти, довідкові джерела, організаційно-управлінська інформація, технологічна інформація, фактографічна інформація

Усвідомте, що науково обґрунтована система класифікації інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи передбачає багатоаспектне комплексне інформування безпосередніх виконавців експертного дослідження – бухгалтерів-експертів про фактичний стан і структурно-динамічні зміни у функціонуванні конкретних об'єктів судово-бухгалтерської експертизи.

Під час вивчення ***другого питання*** необхідно набути уявлення про фактографічну інформацію та особливості її використання в судово-бухгалтерській експертизі. Тлумачити фактографічну інформацію потрібно як сукупність даних економічного характеру про реальні факти фінансово-господарської діяльності підприємств, відображені у первинних документах бухгалтерського обліку, регістрах зведеного, аналітичного та синтетичного обліку, формах звітності підприємства. Ознайомтеся з методикою роботи з фактографічною інформацією. Зауважте, що методика дослідження фактографічної інформації включає в себе такі процедури: вибір даних, перевірку достовірності їх, дослідження і використання у системі доказів. Визначте характеристики кожної з цих процедур.

Далі розгляньте елементи методу бухгалтерського обліку, в числі яких: документація, інвентаризація, оцінка, калькуляція, система рахунків, метод подвійного запису, баланс і звітність. Проаналізувати класифікацію облікової документації за призначенням: розпорядчі документи, виправдні (виконавчі) документи, розпорядчо-виправдні (комбіновані) документи, документи бухгалтерського оформлення. Зверніть увагу, що при здійсненні судово-бухгалтерської експертизи доказами є лише три перших види бухгалтерських документів.

Питання для самоконтролю

1. Що являє собою система класифікації інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи?
2. На яких трьох основних параметрах ґрунтується система класифікації інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи?
3. Наведіть класифікацію інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи.
4. Що являє собою фактографічна інформація судово-бухгалтерської експертизи?
5. Основою яких досліджень є фактографічна інформація?
6. Розкрийте методику роботи з фактографічною інформацією.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

14.07.20__ р. між фірмою «Ексім-трейд» (Австрія) і ТОВ «Транкпром» був підписаний договір на постачання екстракту алое.

ТОВ «Транкпром» провело попередню оплату за екстракт алое в розмірі загальної суми контракту. Фірма «Ексім-трейд» відправила замовлену продукцію через австрійську експедиторську компанію «Істел», яка направила товар через перевізника ПП «Інавтотранс».

ТОВ «Транкпром» у зазначений договором термін не отримала вантаж. Причиною цього є порушення митних правил. У зв'язку з цим вантаж був відправлений на склад Миколаївської регіональної митниці.

Миколаївська регіональна митниця виставила рахунок за зберігання вантажу на митниці у розмірі 435 876, 78 грн.

27.08.20__ р. ТОВ «Транкпром» звернулося до господарського суду м. Миколаєва з позовом до Миколаївської регіональної митниці про визнання її вимоги про сплату збору за зберігання з 23.05.20__ р. по 15.07.20__ р. на складі митниці екстракту алое, що надійшов на адресу ТОВ «Транкпром» від фірми «Ексім-трейд» за контрактом від 14.07.20__ р.

Суд призначив експерта, який повинен визначити, чия саме вина у порушенні митних правил: позивача – ТОВ «Транкпром» чи ні і чи повинен платити збір позивач.

Завдання:

Визначте перелік документів, які мають бути надані експерту для проведення дослідження.

Ситуаційна задача 2

Умова

Головним бухгалтером Петраковою І. Р. і касиром Волошиною П. Л. ТОВ «Максібуд» було викрадено 67 000 грн. Головний бухгалтер Петракова І. Р. виписувала чеки на завищені суми. Наприклад, передплачуючи чек на 8 000 грн, у корінці вона вказала 6 000 грн. Отримані в установі банку гроші оприбутковувалися в касі ТОВ «Максібуд» в сумах, зазначених у корінцях чеків. Із метою приховування розкрадання грошей при відображенні в бухгалтерському обліку даних виписок установи банку проводилися необґрунтовані записи сум, списаних із поточного рахунку нібито в погашення заборгованості кредиторам, на сплату пені і т.д. Таким чином, отримана в установі банку готівка не в повному обсязі оприбутковувалася в касі та привласнювалася головним бухгалтером і касиром.

У тих випадках, коли керівництво будівельної організації знаходиться в одному місті, а будівельний майданчик – в іншому, то заробітна плата, що належить робітникам і службовцям, нерідко перераховувалася їм поштою. При цьому застосовуються розрахункові чеки, акцептовані банком. На суму

переказу складається реєстр із сумами по кожному одержувачу і зборів пошти за переказ. Поштові відділення, отримавши чек, виписують платнику квитанцію на суму переказу за реєстром, вказуючи окремо суму переказу, суму поштових зборів за переказ. Один примірник реєстру зі штампом пошти передається організації, що зробила переказ. Квитанція і копія реєстру додаються до отриманої з банку виписки для обґрунтування безготівкових розрахунків акцептованим чеком.

Яким чином експерт-бухгалтер може виявити зазначені порушення? На експертизу надано такі матеріали:

- звіти касира та касова книга;
- розрахунково-платіжні відомості;
- журнали-ордери за балансовими рахунками «Каса», «Розрахунки за виплатами працівникам», «Рахунки в банках»;
- квитанції та копії реєстру;
- протоколи допитів, пояснення.

Завдання:

1. Визначте, чи всі необхідні документи надано експерту для проведення дослідження та відповідей на поставлені питання.
2. Поясніть, яким чином експерт може отримати додаткові та нові матеріали, необхідні для надання висновку?
3. Оформіть за необхідності клопотання.

Ситуаційна задача 3

Умова

Документальною ревізією фінансово-господарської діяльності ПП «Рута», яка здійснює торговельну діяльність, встановлено нестачу готівки в сумі 8 967 грн. В акті ревізії зазначено, що вилучення грошових коштів із каси приховувалося в бухгалтерському обліку шляхом неоприбуткування частини виручки від реалізації товарів, а також повторним списанням по касі грошових коштів за тими самими виправдувальними документам, що не були погашені.

Притягнуті до кримінальної відповідальності особи – касир Ігнатова Н. Г. та заступник головного бухгалтера Нестерова К. Р. не погоджувалися з висновками ревізора, не визнавали своєї провини, тому була призначена судово-бухгалтерська експертиза, при проведенні якої слідчий поставив питання визначення наявності (відсутності) нестачі грошових коштів у касі:

1. До яких наслідків призведе неоприбуткування частини виторгу 2 637 грн. від реалізації товарів за досліджуваний період.
2. Чи існують порушення, якщо у випадку, що досліджується, для «виправлення» помилкових облікових записів був зроблений необґрунтований сторнуючий запис за рахунком «Реалізація».

На експертизу надано такі матеріали: звіти касира та касова книга; журнал-ордер № 1 за балансовим рахунком «Каса»; протоколи допитів, пояснення.

Завдання:

1. Визначте, чи всі необхідні документи надано експерту для проведення дослідження та відповідей на поставлені питання.

2. Поясніть, яким чином експерт може отримати додаткові та нові матеріали, необхідні для надання висновку.

Ситуаційна задача 4

Умова

У таблиці нижче наведено практичні ситуації.

Завдання:

Визначте, які прийоми документального контролю необхідно застосувати для виявлення порушень у наведених у таблиці практичних ситуаціях.

Ситуації	Прийоми документального контролю
1	2
Під час перевірки розподілу загальновиробничих витрат визначено, що помилково до суми постійних витрат включено 12 000 грн. змінних загальновиробничих витрат.	
КП «Водоканал» під час калькулювання собівартості наданих послуг включило до статті «Матеріальні витрати» вартість зворотних відходів на суму 20 8908 грн. У поточному звітному періоді зворотні відходи були переоцінені й реалізовані сторонній організації на суму 21 000 грн.	
Продукція, яку виробляє ТОВ «Пласт» оплачена і відвантажена ПП «Укрмашбуд» у лютому 20___ р. Кінцевий термін її виробництва березень 20___ р.	
Виявлено невідповідність даних платіжної відомості на видачу заробітної плати та табелів обліку робочого часу за грудень 20___ р. по окремих працівниках.	
Видача готівки з каси ТОВ «Промінь» здійснювалася за видатковим касовим ордером, форма якого розроблена головним бухгалтером підприємства і затверджена Наказом про облікову політику ТОВ «Промінь».	
При поверненні покупцями відвантажених товарів торговельне підприємство одночасно з оприбуткуванням повернених товарів за обліковими цінами сторнувало (застосування методу червоного сторно) суму їх реалізації на рахунках бухгалтерського обліку на відпускну (з ПДВ) вартість повернених товарів. При визначенні суми обороту з реалізації товарів за даними товарних звітів складів і аналітичного обліку із суми обороту було виключено відпускну (продажну) вартість повернених товарів.	

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

1. Дослідна стадія судово-бухгалтерської експертизи та її місце у загальній структурі експертного процесу.
2. Основні завдання експерта-бухгалтера на дослідній стадії.
3. Методи документальної перевірки, які використовуються під час дослідної стадії (формальна, арифметична, нормативна, зустрічна перевірка тощо).
4. Механізм перевірки достовірності та повноти первинних бухгалтерських документів на дослідній стадії.
5. Які джерела інформації є основними для проведення дослідження та яким чином експерт визначає їх достатність?
6. Сутність логічного та хронологічного аналізу господарських операцій на дослідній стадії.
7. Застосування методів аналітичного обліку для виявлення порушень фінансової дисципліни.
8. Особливості використання економічних розрахунків і порівняльних таблиць під час дослідної стадії експертизи.
9. Фіксація проміжних результатів дослідження.
10. Які можливі труднощі виникають під час дослідної стадії та як експерт може їх подолати в межах своїх повноважень?

Тести

1. У якій частині вказується назва експертизи, чи є вона додатковою, повторною?

а) у вступній;

б) у дослідницькій;

в) у висновку дослідження.

2. У якій частині відтворюється весь процес експертного дослідження?

а) у вступній;

б) у дослідницькій;

в) у висновку дослідження.

3. У якій частині вказуються результати, що випливають із дослідження?

а) у вступній;

б) у дослідницькій;

в) у висновку дослідження.

4. Які етапи включає стадія узагальнення, оцінки та реалізації результатів судово-бухгалтерської експертизи?

а) узагальнення результатів;

б) реалізація результатів експертизи;

в) систематизація результатів;

г) складання експертного висновку.

5. Укажіть, коли експерт-бухгалтер не має можливості надати висновок:

1.
2.

6. З яких частин складається висновок?

1.
2.
3.

7. Що є об'єктами експертного дослідження запасів?

а) реальність відображення в балансі;
б) достовірність оцінки;
в) надходження, вибуття та достовірність відображення їх в обліку;
г) немає правильних відповідей;
д) усі відповіді правильні.

8. Продовжте речення:

Проведення ревізії з ініціативи правоохоронних органів відповідно до чинного законодавства покладено на ...

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Для проведення судово-бухгалтерської експертизи до державної експертної установи надійшла ухвала судді господарського суду Житомирської області Крамаренка І. Д.

На вирішення експертизи поставлено такі питання:

1. Чи підтверджується документально отримання в липні 20__ р. ПАТ «Стігнол» будівельні матеріали за накладними № 907 від 06.04.20__ р. та № 987 від 20.04.20__ р.?
2. Чи у відповідності з чинним законодавством складено накладні № 907 від 06.04.2011 р. та № 987 від 20.04.20__ р.?

Для проведення дослідження експерту надано:

- головна книга ПАТ «Стігнол» за 20__ р.;
- касова книга ПАТ «Стігнол» за 20__ р.

Експертом протягом п'яти днів з дня одержання завдання на проведення експертизи було заявлено клопотання про надання необхідних матеріалів.

Завдання:

1. Визначте перелік необхідних додаткових документів.
2. Наведіть перелік нормативних актів, якими встановлено порядок складання первинних документів та якими регулюється порядок відображення їх у бухгалтерському обліку.

Ситуаційна задача 2

Умова

До Харківського НДІ судових експертиз при ухвалі судді Жовтневого районного суду м. Харкова Товстосума Г. О. надійшли матеріали цивільної

справи № 89-5/98 за скаргою директора ПАТ «Чаклунчик» Гробова В. В. на неправомірні дії нотаріуса: зацікавлена сторона: комерційний банк «Акцент».

На розв'язання експертизи поставлено питання:

1. Чи відповідає кредитному договору № 78-09-11 від 01.12.20__ р. сума заборгованості Гробова В. В. у розмірі 785 675 грн перед АКБ «Акцент» станом на 01.08.20__ р.?

Для проведення експертизи надано такі матеріали цивільної справи:

– кредитний договір № 78-09-11 від 01.12.20__ р.;

– додаткова угода № 1 від 11.11.2011 р. до кредитного договору № 78-09-11 від 01.12.20__ р.;

– розрахунок заборгованості ПАТ «Чаклунчик» перед АКБ «Акцент» за кредитним договором № 78-09-11 від 01.12.20__ р. станом на 01.08.20__ р.;

– довідка АКБ «Акцент» про виконання умов позичальником кредитного договору № 78-09-11 від 01.12.20__ р.

Завдання:

1. Проаналізуйте, чи всі необхідні документи надано для проведення дослідження з поставленого питання.

2. Визначте, який процесуальний документ необхідно скласти за даних умов.

🕮 ТЕМА 7. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ ОСНОВНИХ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ

Мета вивчення теми: засвоєння методики дослідження основних фінансово-господарських операцій; оволодіння прийомами, методами та процедурами дослідження судово-бухгалтерською експертизою основних фінансово-господарських операцій; розгляд основних завдань експертного дослідження операцій, пов'язаних із виробництвом та реалізацією продукції; ознайомлення з нормативно-методичним забезпеченням експертних досліджень основних фінансово-господарських операцій.

План

1. Методика експертного дослідження стану та операцій із грошовими коштами в касі.
2. Методика експертного дослідження операцій на рахунках у банку.
3. Методика експертного дослідження операцій з основними засобами, малоцінними та швидкозношуваними предметами (МШП).
4. Методика експертного дослідження операцій з матеріальними запасами.
5. Експертне дослідження операцій, пов'язаних із виробництвом і реалізацією продукції.

Методичні рекомендації

У ході вивчення ***першого питання*** необхідно ознайомитися з методикою експертного дослідження стану та операцій із грошовими коштами в касі.

Визначте основні завдання обліку грошових коштів, виділіть об'єкти експертного дослідження операцій з коштами.

З'ясуйте, на що спрямоване таке дослідження, що аналізує при цьому експерт. Детально розгляньте етапи та ключові аспекти дослідження.

Зауважте, що методичні прийоми експертного дослідження операцій з коштами у касі та на рахунках у банку включають розрахунково-аналітичні, документальні, прийоми узагальнення й реалізації результатів експертизи, аналітичного групування доказів правопорушень та ін.

Відзначте відповідальність касира і адміністрації підприємства в забезпеченні необхідних умов для збереження грошових коштів у касі.

З'ясуйте, як відбувається облік руху грошових коштів по касі, якими нормативно-правовими актами цей процес регламентується.

Розгляньте послідовність проведення експертного дослідження в разі виявлення в касі нестач або лишків готівкових грошей.

Ознайомтеся з прикладами експертної практики стосовно повноти оприбуткування готівкових грошей та цільового їх використання.

Під час вивчення ***другого питання*** розгляньте методику експертного дослідження операцій на рахунках у банку.

Акцентуйте увагу на порядку здійснення розрахункових операцій на рахунках у банках та порядку оформлення відповідних банківських документів, на формах розрахункових документів. Ознайомтесь з вимогами Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті та основними положеннями Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Визначте основні завдання експертного дослідження операцій на рахунках у банку, виділіть об'єкти дослідження.

З'ясуйте, на що спрямоване таке дослідження операцій на рахунках у банку, що аналізує при цьому експерт та які інструменти дослідження використовує. Детально розгляньте етапи та ключові аспекти дослідження.

Зауважте, що під час дослідження банківських операцій можуть бути встановлені такі факти: розбіжність між записами по касі зданих до банку готівкових коштів і відображенням цих операцій у випсках банку; розбіжність між записами у випсках банку сум, виданих готівковими коштами, та записами тієї самої операції по касі, а також із записами на корінцях чеків; необґрунтованість перерахування грошей з рахунків у банку та інші недоліки в порядку оплати.

Запам'ятайте, що розрахункові операції мають досліджуватись у нерозривному зв'язку з перевіркою інших операцій – касових, банківських, товарних і виробничих. Це пояснюється тим, що перелічені операції прямо чи посередньо впливають на розрахункові взаємовідносини господарських організацій. А тому експерт мусить упевнитись у відповідності кожної виписки банку. Експерту-бухгалтеру треба також досліджувати банківські операції за суттю.

Опрацювання ***третього питання*** передбачає ознайомлення з методикою експертного дослідження операцій з основними засобами, малоцінними та швидкозношуваними предметами (МШП).

Ознайомтеся з нормативно-довідковою базою дослідження операцій з основними засобами, малоцінними та швидкозношуваними предметами.

З'ясуйте сутність експертного дослідження операцій з основними засобами, малоцінними та швидкозношуваними предметами, його мету та основні завдання. Встановіть перелік об'єктів дослідження.

Розгляньте основні джерела інформаційного забезпечення та послідовність проведення експертного дослідження.

Визначте, що повинен встановити експерт-бухгалтер, які документи дослідити, операції перевірити.

Визначте основні методичні прийоми, які застосовуються у ході експертного дослідження.

Проаналізуйте характерні види зловживань за операціями з основними засобами, малоцінними та швидкозношуваними предметами.

Опрацьовуючи ***четверте питання***, ознайомтеся з методикою експертного дослідження операцій з матеріальними запасами.

З'ясуйте сутність експертного дослідження операцій з матеріальними запасами, його мету та основні завдання. Встановіть перелік об'єктів дослідження.

Розгляньте основні джерела інформаційного забезпечення та послідовність проведення експертного дослідження.

Визначте, що повинен встановити експерт-бухгалтер, які документи дослідити, операції перевірити. Визначте основні методичні прийоми, які застосовуються у ході експертного дослідження операцій з матеріальними запасами.

Проаналізуйте характерні види зловживань за операціями з матеріальними запасами.

Зауважте, що дослідження операцій з матеріальними запасами є одним із провідних в експертно-бухгалтерських дослідженнях. Основним джерелом інформації, поданої бухгалтеру-експерту під час розслідування злочинів, пов'язаних із розкраданням матеріальних запасів підприємств, є матеріали проведених інвентаризацій. На вирішення експерта-бухгалтера частіше за все виносяться питання, що стосуються встановлення наявності та розмірів нестач, лишків матеріальних цінностей, неповного оприбуткування та надмірного списання сировини та матеріалів.

Під час опрацювання ***п'ятого питання*** розгляньте сутність експертного дослідження операцій, пов'язаних із виробництвом та реалізацією продукції.

Передусім з'ясуйте мету та основні завдання дослідження. Встановіть перелік об'єктів, що має дослідити експерт-бухгалтер.

Розгляньте основні джерела інформаційного забезпечення та послідовність проведення експертного дослідження.

Визначте, які завдання має виконати експерт-бухгалтер, які документи дослідити, операції перевірити. Визначте основні методичні прийоми, які

застосовуються у ході експертного дослідження операцій, пов’язаних із виробництвом та реалізацією продукції.

Проаналізуйте найбільш типові порушення в операціях виробництва та реалізації продукції.

Зауважте, що завданням судово-бухгалтерської експертизи в дослідженні операцій з виробництва і реалізації продукції є активний вплив на процеси промислового виробництва з метою сприяння випуску високоякісної та конкурентоспроможної продукції, її реалізації на ринку на підставі раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, запобігання втрат, браку, попередження правопорушень, що призводять до збитків на підприємствах.

Під час експертного дослідження операцій, пов’язаних із виробництвом і реалізацією продукції, велике значення для експерта-бухгалтера мають висновки експертів іншої спеціальності. В окремих випадках без них практично неможливо вирішити питання судово-бухгалтерської експертизи (визначити суму збитків, період їх утворення, дати характеристику стану бухгалтерського обліку, звітності тощо).

Питання для самоконтролю

1. Поясніть, на що спрямовано дослідження судово-бухгалтерською експертизою основних фінансово-господарських операцій.
2. Охарактеризуйте методику експертного дослідження стану та операцій із грошовими коштами в касі.
3. Охарактеризуйте методику експертного дослідження операцій на рахунках у банку.
4. Охарактеризуйте методику експертного дослідження операцій з основними засобами, малоцінними та швидкозношуваними предметами (МШП).
5. Охарактеризуйте методику експертного дослідження операцій з матеріальними запасами.
6. Охарактеризуйте порядок експертного дослідження операцій, пов’язаних із виробництвом і реалізацією продукції.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

Під час документальної перевірки ТОВ «Будінвест» податковими органами встановлено, що протягом 2024 р. підприємство придбало будівельні матеріали на суму 1 200 000 грн за договорами з ТОВ «ТехноСнаб». Однак виявлено, що частина накладних має ознаки підробки:

- підписи матеріально відповідальних осіб не збігаються з еталонними зразками;
- у касових ордерах відсутні підтвердні квитанції банку;

- у складських журналах оприбуткування матеріалів за деякими накладними не проведене.

На вирішення судово-бухгалтерської експертизи поставлено питання:

1. Чи підтверджується документально факт надходження будівельних матеріалів від ТОВ «ТехноСнаб» на суму 1 200 000 грн?

2. Яка реальна вартість матеріалів, що надійшли на склад ТОВ «Будінвест» у 2024 р.?

Ситуаційна задача 2

ТОВ «АгроТрейд» здійснювало реалізацію сільськогосподарської продукції (пшениці) за готівковий розрахунок у 2023 р. Згідно з податковою перевіркою виявлено розбіжності між виручкою, зазначеною в касових книгах, і сумами, що проходили за банківськими виписками. У деяких випадках:

- у касовій книзі зазначена виручка 150 000 грн, тоді як банківська виписка показує надходження 200 000 грн;
- частина прибутку не була відображена у фінансовій звітності;
- за окремими датами відсутні прибуткові касові ордери.

На вирішення судово-бухгалтерської експертизи поставлено питання:

1. Чи повно ТОВ «АгроТрейд» відобразило виручку від реалізації пшениці в бухгалтерському обліку?

2. Яка сума не була оприбуткована?

Ситуаційна задача 3

Умова

До господарського суду м. Вінниця 07.10. ц.р. надійшла позовна заява від підприємства «Мрія» стосовно несплати товариством «Книга» грошових зобов'язань за договором купівлі-продажу № 323 від 07.09. ц.р. у сумі 4000 грн. Як зазначено в заяві, товари за вказаним договором підприємством.

«Мрія» були поставлені товариству «Книга» за накладною № 15 від 10.10.2000 р. на суму 40000 грн. Відповідно до договору покупець має перерахувати кошти за одержаний товар протягом двох місяців станом на 1 грудня ц.р., 1 березня ц. р., на 1 червня. Є акти звіряння взаємних розрахунків, у яких підтверджується існування заборгованості в розмірі 4000 грн. Акти підписані однією стороною – підприємством «Мрія».

У цій справі судом була призначена судово-бухгалтерська експертиза в експертній державній установі для вирішення питання «Чи підтверджується документально заборгованість товариства «Книга» перед підприємством «Мрія» за договором купівлі-продажу № 23 від 07.09. ц.р. станом на 01.10. ц.р. у сумі 4000 грн»?

Для проведення судово-бухгалтерської експертизи суд зобов'язав сторони надати всі необхідні документи.

Завдання:

1. Складіть перелік документів, необхідних для проведення дослідження з поставленого питання.

2. Складіть за встановленою формою клопотання.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

1. Порядок перевірки експертом-бухгалтером повноти та своєчасності оприбуткування матеріальних цінностей.
2. Методи виявлення підробки первинних бухгалтерських документів.
3. Аналіз взаємозв'язку між синтетичним та аналітичним обліком при експертизі.
4. Особливості дослідження операцій з грошовими коштами у касі та на рахунках у банках.
5. Порядок перевірки правильності відображення операцій з постачальниками та підрядниками у бухгалтерському обліку.
6. Методика виявлення неоприбуткованих доходів підприємства.
7. Які способи встановлення фіктивних операцій з реалізації продукції та послуг застосовує експерт?
8. Використання документів складського обліку для підтвердження факту руху матеріалів.
9. Яким чином проводиться співставлення бухгалтерських даних із податковою та фінансовою звітністю?
10. Як формуються висновки експерта за результатами дослідження основних фінансово-господарських операцій?

Тести

1. Відмінність судово-бухгалтерської експертизи від ревізії виробничо-фінансової діяльності:

а) ревізію проводить ревізор, а СБЕ – експерт-бухгалтер;

б) ревізія охоплює всю виробничо-фінансову діяльність господарства, а СБЕ – лише фінансові операції;

в) ревізія охоплює всю виробничо-фінансову діяльність господарства, а СБЕ – лише окремі господарські операції, за якими ревізією виявлено зловживання;

г) ревізії є раптові та планові, а експертизи – лише позапланові.

2. Атестацію фахівців, які працюють у штаті науково-дослідних установ судових експерти (далі НДСУ), здійснюють:

а) науково-дослідні інститути судових експертиз;

б) експертно-кваліфікаційні комісії при науково-дослідних інститутах судових експертиз;

в) Центральна експертно-кваліфікаційна комісія Міністерства юстиції України;

г) Київський науково-дослідний інститут судових експертиз.

3. Які є стадії експертного дослідження?

а) стадія оцінки інтелектуальних і матеріальних доказів судово-бухгалтерської експертизи;

б) організаційна стадія;

в) дослідна стадія;
г) стадія підготовки висновку експерта-бухгалтера;
д) узагальнення і реалізація результатів експертизи.

4. Фінансово-господарський зміст судово-бухгалтерської експертизи полягає в:

а) наявності системи правил, установлених чинним кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним законодавством і Законом України «Про судову експертизу»;

б) наявності системи правил, установлених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»;

в) реалізації СБЕ знань із бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності;

г) наявності окремої системи правил бухгалтерського обліку, що застосовується лише судовими експертами.

5. Що є предметом судово-бухгалтерської експертизи?

а) бухгалтерські регістри;
б) регістри аналітичного та синтетичного обліку;
в) журнали та Головна книга;
г) чинне законодавство України;

д) господарська діяльність підприємства, відображена в первинних документах і регістрах аналітичного обліку, що стали об’єктом розслідування;

е) первинні документи, регістри аналітичного і синтетичного обліку, в яких є параметри об'єктів експертизи.

6. Які звітні документи залучаються для перевірки правильності розрахунку та повноти сплати податку на прибуток підприємств?

а) баланс;
б) звіт про фінансові результати;
в) декларація про податок на прибуток підприємства;
г) декларація про отриманий сукупний дохід;
д) звіт про власний капітал.

7. Судово-бухгалтерська експертиза може бути призначена:

а) у справах про адміністративні правопорушення;
б) лише у кримінальних справах;
в) у справах із вирішення господарських спорів;
г) при здійсненні виконавчих дій.

8. При перевірці правильності визначення та обліку витрат за елементами експерт-бухгалтер порівнює:

а) журнал 5А;
б) Головну книгу;
в) звіт про фінансові результати;
г) касову книгу;
д) розрахунково-платіжну відомість;
е) баланс;
ж) накладні на відпуск матеріалів зі складу;
з) трудові угоди.

9. Свідоцтво про присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта, що працює в науково-дослідному інституті судових експертиз:

а) дійсне протягом року;

б) безстрокове;

в) дійсне протягом 5 років;

г) дійсне протягом 3 років.

10. Інвестиції до статутного капіталу ТОВ у вигляді грошових коштів експерт має розцінювати як:

а) дозволені законодавством;

б) заборонені законодавством;

в) дозволені в окремих випадках, за згодою власників ТОВ.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

До науково-дослідного інституту судових експертиз м. Харкова 05.02. ц.р. надійшли матеріали кримінальної справи No15-190 та документи підприємства «Зоря» при постанові слідчого прокуратури м. Харкова Понікарова В.Д. про призначення судово-бухгалтерської експертизи. На вирішення експертизи поставлено таке питання: перевірити, чи підтверджується документально висновок ревізора КРУ м. Харкова (акт ревізії від 05.02.200_ р. за № 25) щодо нецільового використання підзвітних коштів на підприємстві «Зоря», призначених для службових відряджень. За актом ревізії від 05.02.200_ р. за № 25 виявлено махінацію з видачею авансових сум на відрядження. Встановлено, що бухгалтерія підприємства «Зоря» здійснювала видачу грошових коштів на відрядження трьом особам, але після проведення ревізії підтверджується факт відрядження одного працівника.

На експертизу надано такі матеріали:

- касова книга;
- касовий звіт.

Завдання:

1. Визначте, які документи необхідні для вирішення поставленого питання.
2. Оформіть процесуальний документ (клопотання) для надання необхідних судовому експерту.

Ситуаційна задача 2

Умова

До державної експертної установи м. Харкова для проведення судово-бухгалтерської експертизи надійшли матеріали кримінальної справи № 21/181 та документи підприємства «Дельта» при постанові слідчого прокуратури Понікарова В.Д. про призначення судово-бухгалтерської експертизи.

На вирішення експертизи поставлені питання:

1. Чи підтверджуються документально факти нестачі товарно-матеріальних цінностей на складі підприємства на суму 100 тис. грн станом на 04.07.200__ р.?

2. Визначити коло осіб, відповідальних за нестачу товарно-матеріальних цінностей.

3. Чи відповідають суми списання товарно-матеріальних цінностей на природний збиток встановленим нормам природного збитку?

Для проведення експертизи надано такі документи підприємства «Дельта»:

– договори, укладені між підприємством-постачальником і підприємством-споживачем, а також замовлення і специфікації, обумовлені з постачальником;

– книги складського обліку;

– облікові регістри;

– баланс.

Завдання:

1. Визначте перелік необхідних додаткових документів для проведення судово-бухгалтерської експертизи, якщо підприємство «Дельта» веде виробничу діяльність.

2. Поясніть, за допомогою яких методів експертом проводиться дослідження.

3. Наведіть перелік нормативних документів, яким регулюється проведення операцій з товарно-матеріальними цінностями і відображення їх в бухгалтерському обліку.

-

🕮 ТЕМА 8. ЗАВЕРШАЛЬНА СТАДІЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Мета вивчення теми: ознайомлення із сутнісними характеристиками та призначенням висновку експерта-бухгалтера; розгляд структури висновку та засвоєння методики його складання; оволодіння методикою складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду; вивчення особливостей структурування повідомлення про неможливість надання висновку та засвоєння методики його складання; набуття уявлення про основні стадії процесу оцінки експертного висновку слідчим (судом).

План

1. Висновок експерта-бухгалтера, структура та методика його складання.
2. Особливості складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду, та повідомлення про неможливість дати висновок.
3. Оцінка висновку експерта-бухгалтера слідчим.
4. Виявлення та усунення обставин, які призводять до вчинення правопорушень у провадженні судово-бухгалтерської експертизи.

Методичні рекомендації

У ході вивчення ***першого питання*** необхідно засвоїти порядок складання та використання висновку експерта-бухгалтера.

Розгляньте вимоги до висновку та форми його подачі, структурні складові, їх зміст і характеристики. З'ясуйте, що подається у вступній, дослідницькій і завершальній частинах висновку; вимоги до складання висновку у разі проведення повторної експертизи.

Зауважте, що висновок експертизи підписують експерти, які проводили дослідження, після чого він засвідчується печаткою експертної установи. Висновки експерта-бухгалтера повинні бути чітко сформульовані, викладені у вигляді відповідей на поставлені питання у тій послідовності, в якій питання викладені у вступній частині, і не припускати різних тлумачень. На кожне з поставлених питань повинна бути дана відповідь по суті або вказано на неможливість його вирішення. У додатках до висновку експерт-бухгалтер може навести різні таблиці, схеми, графіки, розрахунки та інший громіздкий цифровий матеріал, складений у процесі дослідження.

Розгляньте детально в ***другому питанні*** особливості складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду, та повідомлення про неможливість дати висновок.

Специфіка висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду: 1) у вступній частині висновку не записують про попередження експерта про відповідальність за надання свідомо помилкового висновку, тому що це роблять у протоколі судового засідання; 2) якщо з питань, що їх дозволять ставити під час судового розгляду, проводилася судова експертиза на попередніх стадіях процесу, і експерт-бухгалтер згоден з її висновками, він вправі посилатися на них.

Відзначте випадки, коли експерт не має можливості надати висновок: якщо поставлені перед експертом питання виходять за межі його спеціальних знань; якщо надані експерту матеріали є недостатніми для надання висновку.

Визначте дії експерта, порядок складання і зміст повідомлення про неможливість дати висновок.

Слідчий оцінює висновок експерта-бухгалтера як один із доказів, перевіряючи його процесуальну правильність, повноту, обґрунтованість та відповідність матеріалам справи, а також дотримання процесуальних норм при проведенні експертизи. З'ясуйте у ***третьому питанні***, що саме оцінює слідчий, якими принципами він при цьому керується.

Ознайомтеся з основними стадіями оцінки експертного висновку. Акцентуйте увагу на діях слідчого у разі незгоди з висновком експерта-бухгалтера.

Зауважте, що однією з процесуальних вимог у оцінці якості висновку експерта-бухгалтера є використання в експертних дослідженнях доброякісних матеріалів (первинних документів, облікових регістрів, звітності). Експерт не несе відповідальності за фальсифікацію документів бухгалтерського обліку, але його обов'язок полягає у перевірці доброякісності поданих матеріалів у межах своєї професійної компетенції.

Експерт-бухгалтер у межах своєї компетенції може допомогти виявити обставини, які сприяли вчиненню правопорушень, а також запропонувати заходи щодо їх усунення. Механізм цього розгляньте у **четвертому питанні** теми.

Запам'ятайте, що рекомендації експерта-бухгалтера у висновку стосовно усунення виявлених порушень і недоліків мають бути обґрунтованими та конкретними. Висновок експерта-бухгалтера має важливе значення для виконання правоохоронними органами завдань, пов'язаних із запобіганням правопорушень.

Зауважте, що експерт-бухгалтер дає свої рекомендації лише на підставі аналізу первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку та звітності підприємства, використовуючи свої спеціальні знання, не торкаючись при цьому юридичної відповідальності посадових осіб за створення ними умов, які спричинили вчинення правопорушень. При цьому експерт-бухгалтер має зазначити, які нормативно-правові акти, інструкції, положення порушені, вказати характер виявлених порушень і хто їх допустив.

З'ясуйте, які додаткові матеріали можуть знадобитися експерту-бухгалтеру для виявлення порушення і недоліки в організації обліку і контролю.

Слідчий (суд), аналізуючи висновок експерта-бухгалтера, вирішує питання, наскільки виявлені експертом обставини, які належать до обліку й контролю, сприяли вчиненню злочину, чи підтверджуються вони даними, що містяться в справі, а також перевіряє обґрунтованість заходів, рекомендованих експертом для усунення цих обставин.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте сутність і завдання завершальної стадії судово-бухгалтерської експертизи.
2. Охарактеризуйте сутність, призначення та структуру висновку експерта-бухгалтера.
3. Поясніть порядок складання висновку експерта-бухгалтера.
4. Які особливості складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду?
5. Як здійснюється оцінка висновку експерта-бухгалтера слідчим?
6. Перелічіть заходи, спрямовані на виявлення та усунення обставин, які призводять до вчинення правопорушень у провадженні судово-бухгалтерської експертизи.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

За даними ревізії Державної фінансової інспекції у м. Житомирі на вимогу судді Сидорук Ж. Г. встановлено таке:

– у видатковому касовому ордері від 09.09.2011 р. відображено видачу матеріальної допомоги Дорошко Л. Т. на суму 6 900 грн;

– у звіті касира та касовій книзі за 09.09.2011 р. вказано, що матеріальну допомогу видано Дорошко Л. Т. на суму 8 9000 грн.

У поясненнях експерту-бухгалтеру Дорошко Л. Т. сказав, що підпис поставив на чистому бланку видаткового касового ордера.

Завдання:

Визначте основні положення висновку експерта-бухгалтера за результатами судово-бухгалтерської експертизи.

Ситуаційна задача 2

Умова

За кримінальною справою щодо розкрадання коштів у торговельній фірмі ПАТ «Ліпки» експерт-бухгалтер при дослідженні первинних документів встановив, що протягом певного періоду за пластиковими картками видавалися готівкові кошти. Для цього було обладнано спеціальними заходами місце касира: кошти зберігалися в сейфі, місце відокремлено спеціальною кабінкою, вівся відеонагляд.

Направляючи працівника в закордонне відрядження, валюта придбавалася в обмінному пункті установи банку, де відкрито основний поточний рахунок ПАТ «Ліпки», при цьому є всі підтверджуючі документи.

Здійснюючи торговельну діяльність, реалізувалася продукція через приватного підприємця, яким є директор підприємства ПАТ «Ліпки» – Смагін П. П.

При цьому ПП Смагін П. П. придбаває у ПАТ «Ліпки» товари за закупівельними цінами і відпускає за готівку покупцям за цінами продажу.

Завдання

Складіть висновок експерта-бухгалтера.

Ситуаційна задача 3

Умова

Експерт-бухгалтер, досліджуючи первинні документи ТОВ «Деймор» та копії документів зустрічної перевірки, подані йому слідчим за справою № 209 щодо розкрадання коштів касиром Обровською Р. Л., встановив, що:

– у квитанції на внесення готівки до установи банку від 23.08.20__ р. значилася сума 56 000 грн, а у видаткову касовому ордері від 23.08.20__ р. № 78 – 36 000 грн (тобто нижча, ніж у звіті касира та касовій книзі);

– на суму різниці – 20 000 грн – було здійснено видаткову операцію і проведено її за видатковим касовим ордером 23.08.20__ р. № 79, на якому значилися деталі операції, підписи посадових осіб щодо погашення пені приватному підприємцю Михайлову А. Р.

При проведенні зустрічної перевірки виявилося, що хоча за договором на автотранспортні послуги від 01.02.20__ р. № 5 передбачена пеня, приватний підприємець Михайлов А. Р. не висував вимог на її сплату. Дані журналів-ордерів 1 «Каса» і 2 «Поточний рахунок в установі банку» з даними інших документів не збігалися.

У результаті необґрунтованих бухгалтерських записів обороти банку і каси були штучно узгоджені, сальдо поточного рахунку за випискою банку і даними бухгалтерії зійшлося, і тим самим вилучення готівки було завуальовано.

Завдання:

Складіть дослідну частину висновку експерта-бухгалтера.

Ситуаційна задача 4

Умова

До суду м. Луганськ звернувся громадянин Троль А. А. з позовом до ТОВ «Оптиміст» про поновлення його на роботі та стягнення заробітної плати за весь період вимушеного прогулу.

Троль А. А. працював на ТОВ «Оптиміст» з 22.11.20__ р. на посаді системного адміністратора та був звільнений 13.11.20__ р. Троль А. А. вважає, що бухгалтером ТОВ «Оптиміст» неправильно нарахована допомога з тимчасової непрацездатності за дні хвороби та визначено розмір середньомісячного заробітку. Представник підприємства в суді вважає, що заробітна плата, допомога з тимчасової втрати працездатності та компенсаційні виплати Тролю А. А. нараховувалися правильно, відповідно до вимог чинного законодавства України.

Проаналізувавши матеріали справи, суд виявив необхідність у спеціальних знаннях для розв'язання спору, у зв'язку з цим призначено судово-бухгалтерську експертизу та запрошено експерта-бухгалтера Зайко В. Р.

На розв'язання експертові-бухгалтеру поставлено такі питання:

1. Установити, який розмір середньомісячної заробітної плати позивача на день звільнення.
2. Чи правильно нараховано допомогу з тимчасової втрати працездатності?
3. Чи правильно нараховано компенсаційні виплати за невикористану відпустку?
4. Яка заборгованість із заробітної плати підприємства перед позивачем на день його звільнення?

Зайко В. Р. для дослідження було надано:

- ухвала Дніпровського районного суду м. Луганська від 21.06.20__ р.;
- табель обліку робочого часу за період з 22.11.20__ р. по 13.11.20__ р.;
- витяг із розрахунково-платіжної відомості щодо нарахування заробітної плати за період з 22.11.20__ р. по 13.11.20__ р.;
- розрахунки бухгалтера нарахування заробітної плати, допомоги з тимчасової втрати працездатності за період з 22.11.20__ р. по 13.11.20__ р.;
- розрахунок компенсації за невикористану відпустку.

Завдання:

1. Дайте відповіді на поставлені перед експертом-бухгалтером питання.
2. Визначте, чи достатньо експертові документів для проведення дослідження.
3. Складіть висновок бухгалтера-експерта.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

1. Підстави для визнання висновку судово-бухгалтерської експертизи недопустимим доказом.
2. Як правильно описати виявлені розбіжності та невідповідності у фінансових документах у підсумковій частині?
3. Чому важливо зазначати методи дослідження, використані експертом, у завершальній частині висновку?
4. Як експерт має діяти, якщо під час завершальної стадії виявлено нові обставини, що виходять за межі поставлених питань?
5. Які правила щодо мови, стилю та структури висновку забезпечують його зрозумілість і юридичну силу?
6. Порядок обґрунтування експертом висновків у випадку суперечливих або взаємовиключних доказів.
7. Значення підпису і печатки експерта на завершальній стадії оформлення висновку.
8. Порядок передачі готового висновку експерта до суду чи органу досудового розслідування.
9. Етичні норми, яких повинен дотримуватися експерт під час складання остаточного документа.
10. Оцінювання доказової сили висновку судово-бухгалтерської експертизи під час судового розгляду.

Тести

1. До конкретних об'єктів СБЕ інвестиційної діяльності підприємства належать:

а) уточнення кола осіб, за якими згідно з документальними даними в період, коли проходить дослідження, значились ТМЦ та грошові кошти;

б) інвестиції у майнових цінностях;

в) установлення відповідності відображення в бухгалтерських документах фінансово-господарських операцій вимогам нормативних актів і положенням бухгалтерського обліку;

г) виявлення недоліків в організації та веденні бухгалтерського обліку і контролю, які призвели до утворення матеріальних збитків або ставали перешкодами для їхнього своєчасного виявлення;

д) правопорушення у сфері інвестиційної діяльності фірми, виявлені ревізією, що призвели до збитків.

2. Не можуть залучатися до виконання обов'язків судового експерта особи:

а) що працюють у приватних структурах;

б) без громадянства;

в) які є працівниками науково-дослідних інститутів судових експертиз;

г) що мають судимість;

д) які не є працівниками науково-дослідних інститутів судових експертиз.

3. Відповідальність за організацію інвентаризації, правильне та своєчасне її проведення несе:

а) головний бухгалтер;

б) інвентаризаційна комісія;

в) керівник підприємства;

г) матеріально-відповідальна особа.

4. Різницею між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями експерт обчислює:

а) коефіцієнт швидкої ліквідності;

б) коефіцієнт рентабельності активів;

в) коефіцієнт абсолютної ліквідності;

г) чистий оборотний капітал.

5. Згідно з Переліком основних видів судових експертиз, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям, що не працюють у державних спеціалізованих установах, до економічної експертизи відноситься:

а) дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності;

б) вартісна оцінка нерухомості;

в) дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій;

г) дослідження об'єктів авторського права;

д) дослідження документів фінансово-кредитних операцій.

6. Які з перелічених питань можуть бути предметом дослідження експерта-бухгалтера?

а) встановлення осіб, причетних до приховування залишків матеріалів на складі;

б) чи відповідає методика проведення інвентаризації матеріальних цінностей та її документальне оформлення вимогам чинного законодавства й нормативам;

в) хто винний в тому, що приміщення каси не обладнане сейфом;

г) чи є акт перевірки незалежної аудиторської фірми повним та об’єктивним, чи не порушено в ньому технології обчислення ПДВ.

7. Принципи судово-експертної діяльності згідно із Законом України «Про судову експертизу»:

а) повнота дослідження;

б) незалежність;

в) об'єктивність;

г) професійність;

д) законність.

8. Перевіряючи правильність організації бухгалтерського обліку земельних ділянок на підприємстві, експерту необхідно враховувати основні особливості землі як об’єкту обліку, якими є:

а) об’єктом обліку є не земля взагалі, а окремі земельні ділянки;

б) капітальні витрати на поліпшення земель включаються до первісної

вартості земельної ділянки в сумі фактично здійснених витрат на меліоративні, осушувальні, іригаційні та інші роботи;

в) земельні ділянки для цілей бухгалтерського обліку класифікуються як один із видів основних засобів;

г) капітальні витрати на поліпшення землі включаються до первісної вартості земельної ділянки в розмірі 10% загальної суми понесених витрат на меліоративні, осушувальні, іригаційні та інші роботи.

9. Що з указаного не є об'єктом експертного дослідження розрахунків з оплати праці?

а) регістри аналітичного та синтетичного обліку розрахунків з оплати праці;
б) первинна документація з обліку праці та заробітної плати;
в) витрати за елементами;
г) витрати на соціальне страхування працівників;
д) розрахунки з оплати праці.

10. Судово-бухгалтерській експертизі підлягають документи:

а) матеріали, представлені експерту бухгалтером підприємства;
б) усі облікові документи підприємства;
в) матеріали, представлені експерту слідчим;
г) податкова звітність.

Практичні завдання

Ситуаційна задача 1

Умова

У січні 20_ року прокуратурою у Запорізькій області було порушено справу за заявою фізичної особи Воронова Р. Я. щодо його незаконного звільнення.

Воронов Р. Я. був прийнятий на посаду технолога ТОВ «Примара» з 24.05.20__ р. Між ТОВ «Примара» та Вороновим Р. Я. був укладений трудовий договір, згідно з яким протягом випробувального терміну відбувалася перевірка відповідності працівника роботі, що йому доручається. В останній день даного терміну Воронов Р. Я був звільнений. При цьому є підтверджуючі документи, що в цей час Воронов Р. Я. перебував на лікарняному.

На експертизу винесено питання:

1. Чи має право Воронов Р. Я. на отримання заробітної плати за час вимушеного прогулу?
2. Чи є законним звільнення Воронова Р. Я.?

Завдання:

Складіть заключну частину висновку судового експерта.

Ситуаційна задача 2

Умова

Для проведення судово-бухгалтерської експертизи до державної експертної установи м. Дніпро надійшла ухвала судді господарського суду

м. Запоріжжя Краснова К. С.

На вирішення експертизи поставлено такі питання:

1. Чи підтверджується документально сума грошових коштів, витрачених ПрАТ «Квартет-К^{0}» у липні 200_ р. на благоустрій території підприємства?

2. Чи правомірним було віднесення витрат на благоустрій території підприємства на зменшення оподаткованого прибутку в податковому обліку?

3. Чи правомірно відображено в бухгалтерському обліку фінансово-господарські операції з благоустрою території підприємства?

Для проведення експертизи експерту надано:

- договір підряду від 11.09.20__ р.;
- Головна книга за 20__ р.;
- журнал реєстрації господарських операцій за ІІІ-й квартал 20__ р.;
- інвентарна відомість про фактичний стан і наявність основних засобів за 20_ р.;
- наказ про облікову політику підприємства.

Експертом протягом п’яти днів із дня одержання завдання на проведення експертизи було заявлене клопотання про надання необхідних матеріалів.

Завдання:

1. Визначте перелік додаткових документів, необхідних для висновку експерта-бухгалтера.

2. Складіть перелік нормативних актів, якими регулюється порядок обліку фінансово-господарських операцій з ремонту основних засобів.

3. Складіть повідомлення про неможливість надати висновок, з урахуванням того, що на заявлене клопотання судом не були надані необхідні документи.

ПИТАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗНАНЬ

1. Відмінності судової експертизи від експертиз, що здійснюються в інших сферах діяльності.
2. Класифікація судових експертиз.
3. Сутність судово-бухгалтерської експертизи та її зв'язок із практикою бухгалтерського обліку.
4. Основні положення Закону України «Про судову експертизу».
5. Причини та умови призначення судово-бухгалтерської експертизи.
6. Завдання судово-бухгалтерської експертизи та її зміст.
7. Історичні аспекти розвитку судово-бухгалтерської експертизи.
8. Предмет та об'єкти судово-бухгалтерської експертизи.
9. Класифікація первинних документів.
10. Застосування в судово-бухгалтерській експертизі загальнонаукових методів дослідження.
11. Застосування в судово-бухгалтерській експертизі розрахунково-аналітичних прийомів дослідження.
12. Застосування в судово-бухгалтерській експертизі документальних прийомів дослідження.
13. Застосування в судово-бухгалтерській експертизі органолептичних прийомів дослідження.
14. Застосування в судово-бухгалтерській експертизі методичних прийомів узагальнення, оцінювання та реалізації результатів експертного дослідження.
15. Загальна організація судово-бухгалтерської експертизи в Україні.
16. Організаційно-фінансове забезпечення судово-бухгалтерської експертизи в Україні.
17. Процес судово-бухгалтерської експертизи та його стадії.
18. Порядок атестації судових експертів та основні кваліфікаційні вимоги до них.
19. Склад і завдання експертно-кваліфікаційної комісії.
20. Порядок ведення Реєстру атестованих судових експертів державних та підприємницьких структур і громадян.
21. Відповідальність судового експерта.
22. Організація інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи.
23. Використання автоматизованої системи обробки інформації в процесі судово-бухгалтерської експертизи.
24. Планування проведення судово-бухгалтерської експертизи.
25. Порядок призначення судово-бухгалтерської експертизи.
26. Зміст та структура постанови (ухвали) про призначення судово-бухгалтерської експертизи.
27. Проведення судово-бухгалтерської експертизи на стадії попереднього розслідування.
28. Проведення судово-бухгалтерської експертизи в експертних установах.

29.Методика проведення бухгалтерської експертизи в суді.

30.Права, обов'язки і відповідальність судового експерта.

31. Методика експертного дослідження стану та операцій із грошовими коштами в касі.

32.Методика експертного дослідження операцій на рахунках у банку.

33. Методика експертного дослідження операцій з основними засобами, малоцінними та швидкозношуваними предметами (МШП).

34. Методика експертного дослідження операцій з матеріальними запасами.

35. Експертне дослідження операцій, пов'язаних із виробництвом і реалізацією продукції.

36. Методика експертного дослідження операцій з нарахування та виплати заробітної плати.

37. Методика експертного дослідження операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів.

38. Методика проведення судово-бухгалтерської експертизи фінансових результатів діяльності підприємства.

39. Методика проведення судово-бухгалтерської експертизи правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків.

40. Особливості експертного дослідження товарних операцій у торгівлі.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базась М. Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 488 с.
2. Василик М. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 352 с.
3. Глібко В. М., Бущак О. П. Судова бухгалтерія : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 224 с.
4. Дем'яненко М. Я., Булавка О. Г. Організація бухгалтерського обліку : підручник. Київ : Алерта, 2021. 624 с.
5. Живко З. Б. Судова бухгалтерія : навч.-метод. посіб. Київ : Атіка, 2007. 344 с.
6. Зеленецький В. С., Кротюк В. Л., Файер Д. А. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (економікоправовий аналіз) : наук.-практ. посіб. Харків : Вид-во «Кроссроуд», 2007. 672 с.
7. Камлик М. І. Судова бухгалтерія : підручник. Київ : Експерт, 2003. 592 с.
8. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиз а: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2006. 204 с.
9. Павленко Л. П., Полозова Т. В., Драган І. О. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Одеса : Астропринт, 2020. 216 с.
10. Савченко Л. І. Судово-бухгалтерська експертиза : практикум для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» напрямку підготовки «Економіка і підприємництво» спеціальності «Облік і аудит», спеціалізації «Державний фінансовий контроль». Київ : КНТЕУ, 2009. 86 с.
11. Судово-бухгалтерська експертиза : посіб. для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир : ПП «Рута», 2004. 460 с.

Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. / Л. В. Гуцаленко, Л. Г. Михальчишина, В. М. Сидорчук, І. К. Пентюк. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 352 с.

12. Шарманська В. М., Шарманська С. О. , Головко І. В. Судова бухгалтерія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 454 с.
13. Швець В. Є. Основи бухгалтерського обліку та судово-бухгалтерської експертизи : підручник. Київ : Каравела, 2008. 240 с.
14. Шевчук В. О., Гарасимчук І. В. Судово-економічна експертиза: теоретичні та організаційні аспекти : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 308 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Н. В., Крюков І. А. Проблеми та перспективи розвитку судово-бухгалтерської експертизи в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. С. 273–279.
2. Бруханський Р.Ф. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2010. 246 с. URL: https://surl.li/oclhoo
3. Волкова І. А. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 84 с.
4. Гуцаленко Л. В., Дераій В. А., Коцупатрий М. М. Державний фінансовий контроль : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 424 с.
5. Качалова І. Б. Особливості проведення експертизи первинних документів обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 10. С. 67–71.
6. Коваленко О. І. Експертиза бухгалтерської звітності як інструмент фінансового контролю. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2020. № 6 (28). С. 132–136.
7. Левандівська В. В. Судово-економічна експертиза документів щодо розрахунків із дебіторами та кредиторами. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 5. С. 153–158.
8. Мац Т. П. Організація та особливості проведення судово-бухгалтерської експертизи розрахункових операцій. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. № 2. С. 108–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2020_2_18
9. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. / Л. В. Гуцаленко, Л. Г. Михальчишина, В. М. Сидорчук, І. К. Пентюк. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 352 с.
10. Теоретико-правові та методологічні засади судово-експертних досліджень у справах про банкрутство підприємств : монографія / О. М. Білоусов, С. С. Ненько, О. В. Лепьохіна та ін.; Нац. наук. центр «Ін-т суд. експертиз ім. М. С. Бокаріуса». Харків : ННЦ «Інститут судових експертиз ім М. С. Бокаріуса, 2021. 334 с.
11. Шарманська В. М., Шарманська С. О. , Головко І. В. Судова бухгалтерія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 454 с.
12. Швець В. Є. Основи бухгалтерського обліку та судово-бухгалтерської експертизи : підручник. Київ : Каравела, 2008. 240 с.

Інформаційні ресурси:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12

Навчально-методичне видання

(*українською мовою*)

Удодова Яна Вадимівна

ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми
«Облік і аудит»

Рецензент *В. Г. Гончарова*
Відповідальний за випуск *Н. М. Проскуріна*
Коректор *Я. В. Удодова*